

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Maria Lindmäe
ÕPPERADA SÕRVE SÄÄRES 5-7-AASTASTELE LASTELE
Bakalaureusetöö

Juhendaja: Marianne Olbrei

Läbiv pealkiri: Sõrve sääre õpperada

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Marianne Olbrei (mag)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Irja Vaas (mag)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2015

Õpperada Sõrve sääres 5-7-aastastele lastele

Resümee

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli luua õpperada Sõrve sääre 5-7-aastastele lastele, koostada õpetajatele soovituslikud tööjuhendid tegevuste läbiviimiseks ning lastele töölehed õpperajal õpitu kinnistamiseks ja kordamiseks. Õpetajate tööjuhistes on välja toodud soovituslikud ülesanded vaatluspunktides, mängud, luuletused ja mõistatused. Abimaterjali koostamisel lähtuti Koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast (2008). Lisaks oli eesmärgiks saada ekspertidelt tagasisidet koostatud abimaterjalile (Lisad 1-22) ja neid soovitude põhjal täiendada. Õpperada hindasid kuus lasteaiaõpetajat Saaremaa erinevatest lasteaedadest. Ekspert hinnangutest selgus, et abimaterjal on kooskõlas Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga (2008), vaatluspunkti kirjeldused on arusaadavad ja arendavad lapsel erinevaid oskusi. Vastavalt ekspertide soovitudele tehti abimaterjalis mõningaid muudatusi.

Märksõnad: õpperada, õuesõpe eelkoolieas, abimaterjal õpetajale

Study trail to spit of Sõrve for children aged 5-7 years.

Abstract

The aim of this bachelor's thesis was to create a study trail to spit of Sõrve for children aged 5-7 years, indite recommended instructions for teachers and worksheets for children. The teacher's job instructions provide recommendable assignments to be conducted at the observation points, games, poems and puzzles. The guidance material is based on the National Curriculum for Pre-School Child Care Institutions (2008). In addition, the aim was to get feedback on prepared guidelines from experts (Appendixes 1-29). Guidelines were evaluated by six teachers from Saaremaa' different kindergartens. Expert evaluations showed that the descriptions of observation points are understandable and help to develop different skills in children. According to the experts' suggestions, some changes were made in the guidelines.

Keywords: study trail, outdoor education for preschoolers, guidance material for teachers

Sisukord

Sissejuhatus	4
Õuesõppe vajalikkus	5
Õpperada	5
Valdkondade loimimine ja tegevused Sõrve sääre õpperajal	7
Valdkondade loimimine.	7
Vaatlus.....	10
Mäng.....	10
Töölehed.....	10
Mõistatused.	10
Luuletused ja muinasjutud.	11
Kunstitegevus.	11
Uurimisprobleem ja töö eesmärgid	11
Õpperada Sõrve sääres 5-7-aastastele lastele	11
Sõrve sääre õpperaja kirjeldus.....	13
Metoodika.....	15
Valim	15
Mõõtevahendid.....	16
Protseduur.....	16
Tulemused ja arutelu	16
Kokkuvõtteks.	21
Tänu sõnad	21
Autorsuse kinnitus.....	22
Kasutatud kirjandus.....	23
Lisamaterjalide koostamisel kasutatud kirjandus.....	26
Lisad	

Sissejuhatus

Looduse tundmaõppimine on laste jaoks tähtis maailma mõtestamise ja seoste nägema hakkamise seisukohast. Teadmiste looduse kohta on võimalik üles ehitada teadmised teistest valdkondadest (Käis, 2004). Samuti aitab valdkondade lõimimine lastel erinevaid teadmisi lihtsamalt omandada (Koolieelse lasteasutuse ..., 2008). Arengut toetav keskkond on oluline, kuna annab aluse käituda tervislikumalt ja teha kasulikumaid otsuseid igapäevaelus (Boldemann et al., 2006). Suurema tõuke laste õueviimisele ja looduse tundmaõpetamisele andis Richard Louv 2006. aastal oma raamatuga *Last Child in the Woods*. Seal tõstatab ta küsimuse: kuidas saab lastel areneda looduse suhtes hooliv hoiak, kui nad ei veeda väljas aega.

Eelnevalt on tehtud mitmeid töid õpperadadest ja õuesõppest. Alati ei ole olnud töö eesmärgiks koostada õpperada või õppekäik, vaid on näiteks uuritud õuesõppega kaasnevaid hirme lastel (Sokman, 2012). Tööd, mis puudutavad õpperadasid, on tehtud Eesti erinevate paikade kohta – Otepää Linnamäe õpperada (Alter, 2013), Tartu lastesõim Mesipuu õpperada (Ainso, 2012), Tartu Ropka pargi õpperada (Tavinof, 2012), Viljandi Männimäe lasteaia õpperada (Ristov, 2012), õpperada eelkooliealistele lastele Raplas Vigala jõe äärsel promenaadil (Vihtol, 2011). Saaremaal ei ole senini õpperadasid lõputööde raames koostatud.

Saaremaal on mitmeid Riigimetsa Majandamise Keskuse poolt rajatud õpperadu, kuhu õpetajad saavad lastega väljasõite korraldada (Õpperada Saaremaal, s.a.). Sõrve on kavandatud loodusmatk, kuid see hõlmab kohti tervelt Sõrve poolsaarelt (Loodusretk Sõrve, 2008). Käesolevas töös koostatavat õpperada ei ole Riigimetsa Majandamise Keskuse lehel. Sellest tingituna on töö eesmärgiks luua õpperada Sõrve sääre 5-7-aastastele lastele, koostada õpetajatele soovituslikud tööjuhendid tegevuste läbiviimiseks ning lastele töölehed õpperajal õpitu kinnistamiseks ja kordamiseks. Tuginedes Koolieelse lasteasutuse riiklikule õppekavale (2008) tuleb lastele õpetada nende kodukoha loodust. Meri ja rannikud on Saaremaale omased ning seega tuleb tutvuda lähemalt sealse olustiku ning elustikuga. Lisaks on eesmärgiks saada ekspertidelt tagasisidet koostatud abimaterjalile ja neid soovitude põhjal täiendada. Töö teema valikul oli oluline see, et Sõrve sääre pole ühtset õpperada siiani koostatud, kuid seda oleks vaja, kuna erineb tavalistest liivarandadest selle poolest, et seal on nii liiva, kive kui mitmekesist taimestikku, samuti on seal erinevaid ehitisi ja sellel paigal on oluline roll Saaremaa ajaloos.

Bakalaureusetöö teoreetilises osas käsitletakse õpperada õuesõppe ühe viisina. Samuti on kirja pandud kriteeriumid, millest lähtuti tööjuhiste ja -lehtede koostamisel. Teises osas on

ülevaade küsimustiku põhjal korraldatud uurimise tulemustest, millest selgusid ekspertide (5-7-aastaste lastega töötavate/ töötanud tegevõpetajate) hinnangud õppematerjalile.

Õuesõppe vajalikkus

Linnastumise tõttu on õuesõpe muutunud oluliseks laste arengu ja maailmast arusaamise aspektides (Kylin, 1999). Ühiskond on muutunud selles suunas, et inimestel ei ole vajadust liikuda nii palju kui varasemalt. Laste jaoks on liikumine lihtsam kui paigal istumine (Raadik, 2009). Seega on kasulik, et lapsed saaksid lasteaias õues viibida ning seal mängida, avastada ja uurida. Õuesõpe on tõhusaim viis lastele õpetada neid ümbritsevat loodust, kuna seal on töös kõik meeled (Raadik, 2009; Eisen, 1989). Lapsi ümbritseb küllaldaselt nähtuseid, elus ja eluta loodust, meeltele tajutavat.

Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on valdkonna „Mina ja keskkond“ üheks sisukomponendiks looduskeskkond. Selle raames peaks laps omandama õpetaja ja teiste täiskasvanute abil teadmisi kodukoha looduse, looduses toimuvate muutuste, elukeskkonna kohta ja inimese mõjust loodusele. Nimetatud teemadest saab laps kõige efektiivemalt teadmisi õues õppides. Samuti on ümbritsevat loodust pidevalt ise nähes kergem mõista looduses valitsevaid seoseid.

Laste tervisele on kasulik looduskeskkonnas viibida ning seal õppida (Mårtensson et al., 2009). See mõjub hästi vaimsele (tasakaalukus, emotsioonid) ja füüsilisele tervisele (Raadik, 2009; Sjörgen, Hansson, & Stjernberg, 2011). Õpperajal saavad lapsed loodust uurida, seal mängida ja piisavalt liikuda. Looduses viibimine muudab inimese rahulikumaks ja mäluprotsessid toimivad värskes õhus tulemuslikumalt (Raadik, 2009). Samuti on tõestatud, et regulaarne füüsiline tegevus vähendab stressi (Nelson, 2009).

Õuesõppe olulisus seisneb looduse tundma õppimises. Tundes suuremal määral end ümbritsevat loodust on laps altim osa võtma välitegevustest (Grigsby-Toussaint, Chi, & Fiese, 2011). Õues õppides on töös laste kõik meeled ning võrreldes toas õppimisega on häirivate faktorite arv tunduvalt väiksem (Raadik, 2009). Samuti õpivad lapsed kõige efektiivsemalt vahetu kogemuse kaudu (Eisen, 1989; Timoštšuk, 2005). Koostatav õpperada peaks olema mitmekesine ja võimaldama lastele kodukoha loodust tutvustada.

Õpperada

Õues viibitav aeg on inimestele oluline. Paraku on tänapäeval välja kujunemas tendents, et lapsed ei lähe õue omaalgatuslikult ega huvitu õuetegevustest (Kos, Jerman, 2013). Selle vältimiseks on Ameerikas ja Euroopas loodud nii öelda metsalasteaedu, kus

õppimine toimubki vaid välitingimustes (Wilson, 2011). Üheks võimaluseks on rajada õpperada, mis võimaldab lastel õues viibida ühe päeva ja on vahelduseks tavapärasele lasteaia päevale.

Looduse õpperajad on kindlaks määratud pikkusega, ettekavandatud vaatluspunktidega ja kättesaadava informatsiooniga varustatud liikumisteed. Õpperada ei eelda, et olemas on vaatamisväärsused, pigem suunab see vaatlema ja jälgima, et näha igapäevast, kuid märkamatu, milleks on näiteks üksikud kivid ja kändud. Seal saab lastele tutvustada külastatava paiga iseärasusi, taimkatet, loomastikku, rahvajutte ja inimtegevuse mõju (Eilart, 1986). Nägemine ning vaatlus on esmased tunnetamise viisid – need annavad esimese informatsiooni nähtuse või objekti kohta (Timoštšuk, 2005).

Õpperajal ei piisa vaid nähtuse või objekti vaatlusest, kaasnema peab laste jaoks huvipakkuv tegevus. Neile tuleks anda võimalus rääkida sellest, mida näevad, lasta avaldada oma arvamust. Kindlasti kuuluvad õpperajale erinevad mängud, mõistatused, jutud. Õpperajal lõimitakse erinevaid valdkondi ning selle kaudu saab last arendada vaimselt, füüsiliselt ja sotsiaalselt (Kukk, 2010). Samuti aitab kordamine ja erinevate valdkondade lõimimine kinnistada lapsel teadmisi ümbritsevast (Koolieelse lasteasutuse ..., 2008).

Õpperaja kui õppematerjali kavandamisel ja koostamisel tuleb lähtuda Koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast (2008), et see oleks võimalikult efektiivne lapse arengu toetamisel ja sisaldaks lapse arengule kõige kohasemat infot. Tegevuste koostamisel tuleb arvestada järgmiste punktidega:

- 1) valitakse valdkonna temaatika lapse igapäevaelust ja teda ümbritsevast keskkonnast, nii täidetakse koduloolisuse printsiip;
- 2) suunatakse last ümbritsevat maailma märkama, uurima ning kogema mängu ja igapäevatoimingute kaudu, võimaldades lapsel ümbritsevat tajuda erinevate meelte ning aistingute abil, näiteks vaadeldes, haistes ja maitstes, kompides, kuulates helisid, need aitavad kaasa lapse omaalgatusele, vahetule tajumisele, laps saab ise tegutseda;
- 3) lõimitakse erinevaid tegevusi, nendeks on võrdlemine, modelleerimine, mõõtmine, arvutamine, vestlemine, liikumine, kunstiline ja muusikaline tegevus, mis pakuvad eduelamusi;
- 4) suunatakse last mängude, ümbritseva looduse, oma tervises seisundi ja muu märgatu kohta küsimusi esitama (probleemi püstitama), küsimustele vastuseid leidma (oletama ja oletusi kontrollima), märgatust ning kogetust järeltõlgima tegema;

- 5) suunatakse last materjale ja vahendeid säästlikult kasutama ning looduses hoolivalt ja heaperemehelikult käituma (Koolieelse lasteasutuse ..., 2008; Laasik, Liivik, Täht, & Varava, 2009).

Lastele kodukoha maastiku ja eripärade tutvustamisel ning õpetamisel peaks valima välja just kõige iseäralikuma tunnuse. Saaremaa puhul on üheks kindlaks eripäraks saart ümbritsev meri ja rannik.

Õpperajal saab läbi viia erinevaid tegevusi, et looduse/koosluse mitmekesisust märgata. Kalamees ja Kont (2006) on välja toonud erinevatel aastaaegadel vaadeldavaid objekte ja nähtusi, nendeks on liigiline mitmekesisus, loomade käitumine ja tegevusjäljed, loodus- ja ilmastikunähtused. Vaatluseid saavad lapsed teha individuaalselt või rühmatööna. Käis (Eisen, 1989) on öelnud, et kuna lapsed pööravad esmasel vaatlusel tähelepanu sellele, mis neid esiti kõnetab, siis on rühmades vaatlemise eelis see, et lapsed täiendavad teineteist. Õpperajal on mitmeid rühmatööd nõudvaid ülesandeid, et lapsed saaksid omavahel ideid jagada ja avaldada oma arvamust väikeses grupis.

Valdkondade lõimimine ja tegevused Sõrve sääre õpperajal

Valdkondade lõimimine. Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on tähtsustatud valdkondade lõimimist. Lõimides erinevate valdkondade sisusid toetatakse ja aidatakse kaasa laste üldoskuste kujunemisele. Antud töös saab lõimida valdkonda „Mina ja keskkond“ teiste valdkondadega. Nendeks on „Keel ja kõne“, „Matemaatika“, „Kunst“, „Muusikaõpetus“ ja „Liikumine“.

Üldoskused aitavad lastel igapäevases elus edukalt toime tulla. Oluline on sobitada üksikuid tegevusvaldkondi päevateemasse, nii moodustub tegevustest üks tervik (Tuul, 2009). Erinevate tegevustena saab lõimida vaatlemist, võrdlemist, uurimist, mõõtmist, arvutamist, vestlemist, kuulamist, kehalist liikumist, kunsti-, muusika- ja liikumistegevusi (Koolieelse lasteasutuse ..., 2008).

Lapsi on oluline suunata ja õpetada neid iseseisvalt õppima. Tunnetusoskuste areng on õpioskuste kujunemise aluseks. Seega on esmajärjekorras vaja laste tunnetusoskuseid ja taju arendada. Sellele aitavad kaasa erinevad mängud, mille kaudu saadakse uusi kogemusi ja teadmisi maailmast (Männamaa & Marats, 2009). Nii on ka õpperajal mängud, mis aitavad vaatluspunktides õpitust aru saada ja seda kinnistada.

Valdkonna „Mina ja keskkond“ sisuks on sotsiaalne keskkond, looduskeskkond ja tehiskeskkond (Koolieelse lasteasutuse ..., 2008). Nendest punktidest on õpperaja juures kõige

olulisemateks *mina, kodukoha loodus, ehitised*. Järgnevalt kasutatakse valdkonna „Mina ja keskkond“ sisu lõimimaks seda teiste valdkondade sisudega.

Valdkonna „Keel ja kõne“ sisus on välja toodud keelekasutus ja suhtlemine (Koolieelse lasteasutuse ..., 2008). Tegevustes valdkondade „Keel ja kõne“ ning „Mina ja keskkond“ lõimimine aitab arendada laste keelelisi oskused. Nendeks on hääldamine, sõnavara, jutustamine ja kuulamine (Hallap & Padrik, 2009).

Lapsed teostavad keelelist vaatlust (Käis, 1992) – kirjeldavad oma emotsioone ja tundeid, mis neil tekivad. Õpperaja ühtseks tervikuks sidumiseks jutustab õpetaja lastele jutu. Igas vaatluspunktis on ette nähtud üks osa jutust ning sellest tulenevalt saavad lapsed ülesande. Nad saavad avaldada oma arvamust erinevatest objektidest ja nähtustest. Männamaa ja Marats (2009) on öelnud, et enda tunnete väljendamine on laste puhul tähtis, kuna nii nad mõistavad, et üks olukord mõjub erinevatele inimestele erinevalt. Neile antakse võimalus rääkida kaaslastele oma tunnetest.

Uute mõistete omandamiseks on soovitatav lastel lasta korrata sõna mitu korda. Õpperajal täiustub laste sõnavara, kuna kasutatakse erinevaid termineid (näiteks *säär, majakas, tuletorn, paak, slipp, päästejaam*). Paremaks kinnistamiseks korratakse ka sõna tähendust. Lisaks on mängu ja tegevusi, mis aitavad samuti teadmisi kinnistada. Lisaks saab laste keele arengut toetada nii, et peale õppekäiku õpperajal jutustavad nad lasteaias ühele õpetajatest või õpetaja abile õpperajast. Laste räägitud jutt pannakse sõna-sõnalt kirja. Viie aastasena suudavad nad edasi anda kujutluspilte (Männamaa & Marats, 2009). Seega võib talle enda jutu põhjal meenuda veel objekte, mida õpperajal nägi ja soovib joonistada uue pildi. Isikliku raamatu koostamine suurendab lapses huvi lugemise vastu (Koolieelse lasteasutuse ..., 2008). Lapsel kujuneb õpperajast raamat, mis sisaldab joonistatud või maalitud pilte ning lapse jutustatud teksti.

Valdkond „Matemaatika“ sisuks on hulgad, loendamine ja arvud, arvutamine, suurused ja mõõtmine ning geomeetrilised kujundid (Koolieelse lasteasutuse ..., 2008). Lõimides neid valdkonnaga „Mina ja keskkond“ saab laste tähelepanu juhtida üksikobjektidele ja nende omadustele, mille alusel liigitada ja võrrelda. Nii areneb lastel oskus seostada matemaatikat igapäevaelu ja loodusega.

Lapsed saavad õpperajal jagada erinevaid objekte hulkadesse. Liigitusmängud aitavad lastel arendada tähelepanu ja mõtlemisoskust (Männamaa & Marats, 2009). Kindlasti on olulisel kohal ka loendamine. Kuni numbrite kirjutamise õppimiseni võivad lapsed neid kujutada piltlikult tõmmates iga objekti kohta kriipsu, joonistades ringi (Butterworth & Harris, 2002).

Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (2008) järgi on valdkond „Matemaatika“ õppe- ja kasvatustegevuse eesmärkide hulgas see, et laps rühmitab esemeid ühe-kahe tunnuse alusel ja võrdleb esemete hulki ning järjestab esemeid suuruse ja asenditunnuste põhjal. Suuruseid saavad lapsed võrrelda looduslike objektide (kivide, rohttaimede, puude) ja ehitiste näitel. Lapsed võrdlevad hoonete kõrguseid omavahel või kõrvutavad need oma kaaslaste või õpetaja pikkusega, puu kõrgusega. Geomeetriliste kujundite tundmine ja kirjeldamine on samuti valdkond „Matemaatika“ õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks. Geomeetrilisi kujundeid looduses enamasti ei esine, kuid saab otsida nende sarnanevaid kujundeid, nagu näiteks kolmnurga, ruudu või ringi sarnast kivi.

Valdkonna „Kunst“ seos õppekäikudega avaldub kujutamises ja väljendamis: mõtete ja tunnete edastamine nähtaval kujul; tehnilistes oskustes, milleks on maalimine ja joonistamine (Koolieelse lasteasutuse ..., 2008). Peale õppekäiku õpperajal palutakse lastel lasteaias joonistada või maalida pilt õpperajast. Seda teevad nad mälu järgi, kuna nii on kõige paremini võimalik saada ülevaadet sellest, mis neile enim meelde jäi. Lapsed võivad joonistada pildi tegevusest või neile meeldinud vaatest õpperajal. Selle kohta võib laps joonistada mitu pilti, mis lisatakse kõik tema valmivasse raamatusse. Lisaks joonistamisele ja maalimisele kasutavad lapsed kive, adru, liiva, kõrkjaid, merikarpe dekoratiivkunstiks. Lapsed kujutavad rühmades maapinnale looduslikust materjalist ette antud pildi järgi looma või ehitise. Männamaa ja Marats (2009) on öelnud, et lapsele on vaja anda otsuse- ja valikuvabadus. Nii lisavadki lapsed maapinnale tehtud piltidele veel midagi omalt poolt, mida ette antud pildil pole.

Valdkonna „Muusikaõpetuse“ sisust kasutatakse õpperajal muusika kuulamist (Koolieelse lasteasutuse ..., 2008). Muusika ja rütm aitavad laste tähelepanu köita. Tinglikult võib öelda, et kuulatakse muusikat – selleks on looduse helide kuulamine (meremühin, lindude häälsused). Samuti proovitakse lindude häälsusi imiteerida.

Valdkonna „Liikumine“ sisuks on põhiliikumised, erinevad spordialad ning tants ja rütmika (Koolieelse lasteasutuse ..., 2008). Neid sisuelemente saab õpperajal kasutada selleks, et rahuldada laste liikumisvajadust. Põhiliikumiste alla kuuluvad kõnd, jook, hüpped, visked. Kõnd on inimese loomulik liikumisviis, jooksmist kasutatakse laste ergutamiseks ning see lisab õpperajale aktiivse liikumismomendi.

Võimalikult efektiivseks õppeks ja ümbruse erinevate võimaluste ära kasutamiseks on vaja õpperajal lõimida erinevaid tegevusi. Lastele tuleb anda võimalus kasutada erinevaid meeli, et nad saaksid ümbritsevat vahetult tajuda (Eisen, 1989; Raadik, 2009; Timoštšuk, 2005). Õpperajal saab teostada vaatlust, mängida mängu, täita töölehti, esitada mõistatusi,

lugeda luuletusi ja jutustada muinasjutte, teha käelisi tegevusi. Nii mõnigi neist tegevustest on oma olemuselt juba teisega seotud. Järgnevalt on kirjeldatud iga tegevuse olulisust õpperajal.

Vaatlus. Vaatlus on looduse tundma õppimisel põhilisemaid meetodeid. Vaatlus ei tohi olla juhitud liialt suurel määral õpetaja poolt – mitte rutata laste tähelepanu suunamisega, vaid lasta neil endil jõuda tulemuseni. Vaatlemisel olgu korraga töös võimalikult palju erinevaid meeli – nägemine, kompimine, kuulmine, haistmine ning maitsmine. Vaatluse erinevateks etappideks võib pidada uurimist, kirjeldamist, võrdlemist, seostamist, mõõtmist, suulist väljendust, käelist tegevust edasises õppetöös (Eisen, 1989). Nende järjestus sõltub laste eelteadmistest uuritava objekti kohta, õpetaja juhendamisest ja laste mõttekäigust.

Mäng. Mängu kaudu saab laps uusi kogemusi ja tegevusmalle, kuidas erinevates olukordades käituda. Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on kirjas, et üheks õppe- ja kasvatustegevuse läbiviimise põhimõtteks on õppimine mängu kaudu ning see on eelkoolieas lapse põhitegevus; selle käigus omandab ja kinnistab laps uut teavet, uusi oskusi, peegeldab tundeid ja soove, õpib suhtlema, omandab kogemusi ja käitumisreegleid. Lisaks arenevad mängides lapse sotsiaalsed, füüsilised ning kognitiivsed oskused. Lapsed suhtlevad mängides eakaaslastega ja täiskasvanutega, kui ei ole tegu üksikmänguga. Seda tehes lapsed liiguvad ja teevad mõningaid füüsilisi pingutusi, nii muutuvad liigutused sihipärasemaks ja kindlamaks (Niilo & Kikas, 2008).

Töölehed. Käis (Eisen, 1989) on välja toonud, et lastes tuleb arendada iseseisvat vaatlemist, kuid kuna nende vaatlusvõime ei ole veel arenenud, siis ei saa neilt palju nõuda. Sõrve sääre õpperajal aitavad töölehed lastel iseseisvat vaatlemist harjutada, kuna töölehed suunavad ümbrust vaatlema. Need aitavad lastel kinnistada oma teadmisi ja oskuseid. Omavahel saab siduda joonistamist, värvimist, lugemist, kirjutamist.

Mõistatused. Mõistatuste esitamine ja äraarvamine, nagu töölehtede täitminegi, suunab last iseseisvat või rühmavaatlust teostama. Viimases lapsed arutlevad ja täiendavad üksteise teadmisi (Eisen, 1989). Leppik (2004) on välja toonud, et algselt toetub laps mõtlemises nähtavale. Seega õpperajale sobivad mõistatused objektidest ja nähtustest, mida laps näeb või tajub. Nendeks võivad olla mõistatused taimede, lindude, ehitiste ja ilmastiku kohta. Samas võib koostada lastele ise mõistatusi, mille lahendust hakatakse üksi või rühmades otsima. Karu ja Laane (2008) on öelnud, et alates 5-aastastele lastele sobivad mõistatusülesanded, mille puhul õpetaja lisab objekti või nähtuse kirjeldamisel omadussõnu. Seega ei pruugi tegu olla tuntud mõistatusega, piisab õpetaja kirjeldusest ning vastuse otsimise saab muuta aktiivseks tegevuseks looduses.

Luuletused ja muinasjutud. Erinevate keskkondadega tutvumiseks ja harjumiseks on soovituslik kasutada jutte ja luuletusi (Laasik, Liivik, Täht, & Varava, 2009). Luuletused aitavad lapsi motiveerida ja koondada tähelepanu. Eriti sobivad Sõrve sääre õpperajale luuletused, mis on seotud mere, ranna, ilmastiku, erinevate taimede ja lindudega. Õpetaja võib kasutada ka oma loovust ning mõelda ise paigaga sobivaid luuletusi. Luuletuste atraktiivsemaks muutmiseks tuleks juurde mõelda ka liigutused, mida lapsed saavad järgi teha ning esitada luuletuste kohta küsimusi. Koostatud õpperajale on jutt „Vahu ja Adru Völumaa“ välja mõeldud vastavalt Sõrve sääre iseärasustele, see seob õpperaja ühtseks, juhatab sisse vaatluspunktid ning suunab tegevuste juurde. 5-7-aastaste laste kõnearengu toetamisel on oluline lasta lastel ise jutustada ning avaldada oma mõtteid (Hallap & Padrik, 2008). Selleks antakse lastele võimalus ise jutu koostamise näol, osalevad kõik lapsed ning kokku tuleb terviklik jutt.

Kunstitegevus. Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on kirjas, et laps kasutab kunstitööde tegemiseks erinevaid materjale. Oll (2009) on välja toonud õues kunstitegevused ning selle käigus erinevate materjalide kombineerimise. Looduslike materjalide kasutamisel on lapsel võimalik näha, kui erinevaid võimalusi on looduses. Sõrve sääre õpperajal saab laps kunstitegevuses maapinnale moodustada pilte kividest, liivast, adrust, kõrkjatest ja merikarpidest. Jäädvustamiseks võib õpetaja neid pildistada ja hiljem pildid rühma üles panna.

Uurimisprobleem ja töö eesmärgid

Lihtsustamaks õpetajate tööd õuesõppe rakendamisel kavandatakse õpperaja materjalid. Toetudes kirjandusele sooviti teada saada, kuidas koostada õpperada, milliseid tegevusi sinna planeerida ning kuidas neid omavahel lõimida. Seetõttu on käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks luua õpperada Sõrve sääre 5-7-aastastele lastele, koostada õpetajatele soovituslikud tööjuhendid tegevuste läbiviimiseks ning lastele töölehed õpperajal õpitu kinnistamiseks ja kordamiseks. Samuti saada ekspertidelt tagasisidet koostatud abimaterjalile ja neid soovitude põhjal täiendada. Seega sooviti teada saada, kuidas hindavad eksperdid õpperada, vaatluspunktide tööjuhendeid õpetajatele ning mida ja kuidas soovitavad abimaterjalis muuta.

Õpperada Sõrve sääres 5-7-aastastele lastele

Õpperaja koostamisel toetuti Koolieelse lasteasutuse riiklikule õppekavale (2008), J. Käisile (Eisen, 1989) ja J. Eilartile (1986).

Õpperaja koostamise põhimõtted:

- kodusaares iseärasustega tutvumine (meri, rand);
- lihtsustada õpetajal õuesõppe läbiviimist;
- õuesõppe rakendamine;
- jalgsi läbitav;
- merest ohutus kauguses ja turvaline.

Õpperajale on koostatud seitse vaatluspunkti. Iga vaatluspunkti kohta on välja toodud eesmärgid ja soovituslikud tegevused, mis on õpetaja tööjuhises ning töölehed lastele.

Õpperada on mõeldud 5-7-aastastele lastele, see on koostatud laste turvalisust silmas pidades.

Õpperaja eesmärgid püstitati kooskõlas Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga (2008):

- tutvustada lastele kodukohale iseloomulikku loodust;
- tuua õppimine õue;
- õppida läbi mängu;
- tutvustada lastele kodukohale iseloomulikke ehitisi;
- kasvatada lastes loodussäästlikku mõtteviisi.

Kodukohale iseloomuliku looduse tutvustamine seisneb lastega mere ääres õpperajal olles nende sealse elustiku ja keskkonna lähemas nägemises ja seal erinevate tegevuste läbiviimises. Õpperaja tegevused on mängulised ning aitavad lastel kergemini uut infot omandada ja kinnistada. Kodukohale iseloomulikest ehitistest on õpperajal majakas ja Sõrve sääre vanast päästejaamast järgi jäänud slipp. Loodussäästlikku mõtteviisi aitab lastes arendada kaks vaatluspunkti: viiendas vaatluspunktis kasutatakse kunstitegevuses vaid neid taimi, mis enam ei kasva; seitsmendas vaatluspunktis peetakse piknik ning lapsed koristavad enda järelt, et loodus jääks puhas.

Tegevustes, mis õpperajale on planeeritud, lõimuvad õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad, ning seega aitavad lastel arendada erinevaid oskuseid. Lisaks eesmärkidele on õpperajal ka reeglid, millest kinni pidades on tagatud ohutus ja koostöö.

Õpperaja reeglid:

- kuulun õpetajat;
- teen tegevusi kaasa;
- olen sõbralik kaaslase ja looduse vastu;
- liigun koos ülejäänud rühmaga;
- veele lähen lähedale, kui olen vanematega koos.

Sõrve sääre õpperaja kirjeldus

Õpperada asub Saare maakonnas Sõrve sääres Vesitükimaa laidude maastikukaitseala. See on oluline tegevuste planeerimisel ning tuleb arvestada sellega, et ei kahjustaks sealset elustikku. Õpperada on jalgsi läbitav ja pikkus on umbes üks kilomeeter. Alguse saab õpperada autoparkla juurest. Lõpp-punktiks on aiaga piiratud ala Sõrve külastuskeskuse kõrval. Õpperaja vaatluspunktid on märgistamata, seega on õpetajal võimalus teha muudatusi õpperaja vaatluspunktide osas. Õpperada on kaugel enamusest Saaremaa lasteaedadest ning pole võimalust eri päevadel tegeleda erinevates vaatluspunktides.

Töö autor on koostanud jutu „Vahu ja Adru Völumaa“, mis seob õpperaja tervikuks ning sellest tulenevalt on antud ka vaatluspunktidele pealkirjad. Õpperaja vaatluspunktides saab vaadelda, uurida, avastada, vestelda, mängida, täita töölehti. Kuna õpperada on tehtud looduskaitse alale, siis saab lastele tutvustada ka keskkonda hoidvat mõtteviisi.

Esimene vaatluspunkt „Vahu ja Adru tervitavad“ (Lisad 1-2). Õpetaja loeb esimese osa jutust, mis on sissejuhatuseks tervele õpperajale ja vaatluspunkti tutvustamiseks. Esimeses vaatluspunktis räägitakse rannal kasvavatest mändidest. Lisaks vaadeldakse ja võrreldakse kõrvuti kasvavaid mändi ja kadakat, mille juurde suunab autori mõeldud luuletus „Mänd ja kadakas“. Pärast võrdlemist täidetakse tööleht, millel lastel tuleb ühendada okaspuu vastava käbiga. Õpetajal on kaasas taimemäärarjad ning neist otsitakse üles taimed, mida lapsed näevad kasvamas. Vaatluspunkti soovituslikeks mängudeks on „Õige või vale“ (Galinskaja, Kelder, Lootsar, Rohtla, 1972), „Mängime loodusvaatlejat“, „Mida sa nägid?“ (Külmallik, 2010).

Teine vaatluspunkt „Vahu ja Adru kõrge majakas“ (Lisad 3-4). Loetakse teine osa jutust, mis tutvustab teist vaatluspunkti. Selles punktis vaadeldakse majakat, mille juurde loetakse luuletust „Kajakas ja majakas“ (Kesamaa, 1976) ja täidetakse tööleht, millele lapsed joonistavad majaka puuduvad osad. Lapsed võrdlevad tuletorni teiste hoonetega (kuju, kõrgus, aknad, ukSED, katus), mida näevad. Üheskoos arutledes jõutakse majaka tööpõhimõtte ni ning olulisuseni. Majaka ümbermõõdu teada saamiseks võtavad lapsed ringi ümber majaka ja ühendavad käed, jätavad meelde, kuidas tuli käsi hoida ning moodustavad uue ringi majaka kõrvale, et näeksid kui suur ring moodustub. Vaatluspunkti soovitatavad mängud on „Majakas“ (Kivisalu, 2003), „Laevad udus“ (Külmallik, 2010) ja „Jõuda sadamasse“ (Galinskaja, Kelder et al., 1972).

Kolmas vaatluspunkt „Völumaa uhkus“ (Lisad 5-7). Loetakse kolmas osa jutust, mis tutvustab kunagist Sõrve päästejaama. Seda tehakse stendi juures, kus on sellekohane info.

Lapsed saavad erinevate meelte abil tutvuda slipiga ja koos arutledes tehakse selgeks, miks seda ja päästejaama vaja on. Lapsed saavad looduslikust materjalist paadi meisterdada ja slippi kasutades paadi „merest“ maale aidata. Vaatluspunktis tuleb juttu ka paatidest, selle juurde sobivad Paul Haavaoksa luuletus „Paadimeister“ ja Felix Kotta luuletus „Laev“ (Villandi, 1986). Soovituslikud mängud vaatluspunkti on „Meri ja maa“ (Kivisalu, 2008), „Laevahukk“ (Kurai, 1951), „Kiikrimäng ringis ehk laevad merel“, „Sõnakett“ (Raadik, 2009) ja autori mõeldud mäng „Paatide päästmine“. Lastele on kaks töölehte, ühelt saavad valida esemed, mis on paadi varustuses, teisele saavad joonistada enda päästepaadi.

Neljas vaatluspunkt „Vahu ja Adru suured sõbrad“ (Lisad 8-11). Loetakse selle vaatluspunkti kohta käivat osa jutust, mis räägib Vahu ja Adru sõpradest lindudest. Võimaluse korral on kaasas binoklid, et linde vaadelda. Kuulatakse lindude hääletsusi, imiteeritakse neid ja püütakse määrata, mis lindudega on tegu. Lindude teema kinnistamiseks on võimalik kasutada töölehti, ühel tuleb joonistada linnule puuduvad kehaosad, teisel ühendada joonega kehaosa nimetus kehaosaga ja kolmandale töölehele joonistada, mida linnud söövad. Vaatluspunkti sobivad luuletused „Astus rivis hanepere“ (Kesamaa, 1976), „Part meres“ (Raud, 1987) ning „Kalakool“ (Tungal, 2009). Soovituslikud mängud on „Kuulame merd“ (Külmallik, 2010), „Haned – luiged tulge koju“ (Kivisalu, 2008) ja „Lind lendab“ (Raadik, 2009).

Viies vaatluspunkt „Vahu ja Adru isemoodi kunst“ (Lisad 12-16). Õpetaja loeb viienda osa jutust, kus tutvustatakse Vahu ja Adru kunstivahendeid, mis on looduslikud, lapsed saavad neid ise kasutada kunstitegevuses. Esmalt vaadatakse, mida saab kasutada, mida ümbruses leidub (kivid, adru, kaldale uhutud kõrkjad, merikarbid, liiv). Lastele tuleb rõhutada, et kasutada saab vaid neid taimi, mis enam ei kasva, vaid lebavad maas. Lapsed jagatakse nelja gruppi ning igale grupile antakse pilt, mida maapinnale järgi teha. Lisaks on lastel ülesandeks pildile midagi juurde mõelda. Pärast seda korjatakse merikarpe, et hiljem rühmas kasutada neid kunsti tegevuses, selle juurde loetakse luuletusi „Koguja“ ja „Merikarp“ (Niit, 1983). Vaatluspunkti soovituslikud mängud on „Mis see on“, „Millest ma räägin?“ (Galinskaja, Kelder et al., 1972) ja „Värvimäng“ (Kivisalu, 2008).

Kuues vaatluspunkt „Saladuslikud pakud“ (Lisad 17-19). Jutustatakse antud vaatluspunkti kohta käiv osa jutust, millega jäetakse laste fantaasiale ruumi ning neil tuleb leida lahendusi, milline otstarve võis olla rannas olevatel pakkudel. Vaatluspunktis mängitavate mängude abil, „Lausekett“ (Raadik, 2009), „Mis juhtus pärast?“ (Galinskaja, Kelder et al., 1972), mõtlevad lapsed välja jutu pakkude otstarbest. Kuna vaatluspunktis on palju kive, siis täidetakse töölehed, mis suunavad lapsi kive vaatlema ja võrdlema ja

mängitakse kividega mängu „Võitlus kivide pärast“ ja „Osavusmäng kividega“ (Põldmaa, 2009).

Seitsmes vaatluspunkt „Võlumaa ilmavaatlus“ (Lisad 20-22). Jutustatakse seitsmes osa jutust, mis suunab looduses käituma heaperemehelikult. Loodust hoidvat käitumist aitab kujundada pikniku pidamine ning peale seda enda järelt koristamine. Kriidiga tekitatakse paberile puukoore jäljend. Kaasa võetud nõõridega mõõdetakse puude tüvede ümbermõõtu, mida võrreldakse omavahel. Veel räägitakse ilmast – milline on hetkel, kuidas on õpperaja läbimise vältel muutunud. Selle juurde loetakse luuletusi, mis käivad ilma kohta „Tuulelohe“ (Niit, 1983), „Oo-vihm ja hoovihm“ (Tungal, 2006), „Vikerkaares triipe seitse“, „Paduvihm“ (Tungal, 2009), „Tuul“ ja „Pilvelaul“ (Mänd, 1986). Soovituskilud mängud vaatluspunktis on seotud puude ja ilmaga ning üks mäng on õpperajal nähtut ja õpitut kinnistavaks. Lõpetuseks on kaks töölehte, mis võtavad õpperajal õpitu kokku.

Metoodika

Valim

Sõrve sääre õpperada läbiti kahe vastavas eas lapsega (5- ja 6-aastasega). Koostatud õpperada, tööjuhendeid ja töölehti hindasid kuus eksperti, kes töötavad Saaremaa lasteaedades õpetajatena. Ekspertide valikul oli tingimuseks, et õpetajad töötavad või on töötanud vastavas vanuses (5-7-aastaste) lastega. Ekspertide tööstaaž lasteiaõpetajana varieerus 4-41 aasta vahel. Lasteaias töötamise ajal on viis eksperti töötanud igas vanuses lastega, üks on töötanud 3-7 aastastega. Kahel eksperdil on omandatud kõrgharidus, ühel on lõpetamata kõrgharidus ning kolmel eksperdil on kesk-eriharidus. Ekspertid valiti mugavusvalimi alusel. Ekspertide andmed on kajastatud tabelis 1.

Tabel 1. Ekspertide andmed

Eksperti number	Ametijärk	Haridus	Tööstaaž
Ekspert 1	Õpetaja	Kesk-eriharidus	25 aastat
Ekspert 2	Õpetaja	Kesk-eriharidus	41 aastat
Ekspert 3	Õpetaja	Kõrgharidus	4 aastat
Ekspert 4	Õpetaja	Kesk-eriharidus	11 aastat
Ekspert 5	Õpetaja	Kõrgharidus	18 aastat
Ekspert 6	Õpetaja	Lõpetamata kõrgharidus	26 aastat

Mõõtevahendid

Koostatud õpperaja ja abimaterjalide kohta ekspertide hinnangu saamiseks kasutati küsimustikku (Lisa 23). Küsimustiku koostamisel võeti aluseks varasematel aastatel Tartu Ülikooli bakalaureusetöodes (Kollom, 2011; Ainso, 2012; Pavlenko, 2014) kasutatud küsimustikke, mida kohandati vastavalt käesolevale uurimusele. Küsimustiku esimene osa (küsimused 1-3) on õpetajate taustaandmete kohta. Küsimustiku teises osas olid väited õpperaja ja töölehtede kohta (küsimused 4-5). Õpetajad said mõlema küsimuse puhul vastata variantidega *üldse mitte*, *pigem ei*, *nii ja naa*, *pigem jah*, *kindlasti*, tehes rist õige variandi alla. Küsimustiku kolmas osa käis vaatluspunktide kohta (küsimus 6). Seal said õpetajad välja tuua iga vaatluspunkti tugevused ning mida ja kuidas nad soovitsid muuta.

Protseduur

Enne ekspertidele õpperaja materjalide ja küsimustike jagamist viis töö autor Sõrve sääres läbi õppekäigu õpperajal kahe vastavas vanuses lapsega. Üldiselt said lapsed tööjuhenditest aru ja tegid innukalt kaasa. Raskusi valmistas viienda vaatluspunkti ülesanne, kus tuli looduslikust materjalist maapinnale teha pilt, mis on paberil ja midagi ise juurde lisada. Huvitav lahendus tuli kuuendas vaatluspunktis, kus mängiti mängu „Mis juhtus pärast?“ (Galinskaja, Kelder et al, 1972). Kahe lapsega õpperada läbides oli probleemiks see, et neid oli vähe, mitmed mängud ja tegevused oleksid nõudnud rohkem lapsi, tuli kohandada tegevusi kahele lapsele. Läbi viidud õppekäigu järel muudeti viienda vaatluspunkti tööjuhust, et see oleks lastele arusaadavam.

Eksperdid tutvusid õpperaja materjalidega ning andsid neile omapoolse hinnangu. Materjalidega tutvuti 2015. aasta mais. Kõik eksperdid said prinditud kujul õpperaja vaatluspunktide materjalid ning küsimustikud. Koostatud küsimustik oli anonüümne, mis tagati nii, et ei küsitud ühegi eksperdi nime ega rühma või lasteaeda, kus töötab. Küsimustikud andis töö autor üle isiklikult, mapi vahel. Küsimustike tagasi saamine toimus samuti isikliku üle andmisena ning need olid jällegi mapi vahel.

Tulemused ja arutelu

Antud bakalaureusetöö eesmärgiks on luua õpperada Sõrve sääre 5-7-aastastele lastele, koostada õpetajatele soovituslikud tööjuhendid tegevuste läbiviimiseks ning lastele töölehed õpperajal õpitu kinnistamiseks ja kordamiseks. Lisaks on eesmärgiks saada ekspertidelt tagasisidet koostatud abimaterjalile ja neid soovitude põhjal täiendada. Töö

uurimuslikus osas on välja toodud ekspertide hinnangud koostatud õpperajale ja abimaterjalile.

Küsimustiku (Lisa 23) esimese osa moodustasid küsimused (1-3) ekspertide andmete kohta, need on kajastatud peatükis *Valim*. Teise osa moodustasid küsimused õpperaja, mille kohta oli viis väidet, ja õpetajate tööjuhendite kohta, milles oli esitatud kaheksa väidet. Neile sai vastuseks valida viie variandi vahel *üldse mitte*, *pigem ei*, *nii ja naa*, *pigem jah* või *kindlasti*. Tabelis 2 on ekspertide hinnangud õpperajale.

Tabel 2. *Ekspertide hinnangud õpperajale*

<i>Väited</i>	<i>Üldse mitte</i>	<i>Pigem ei</i>	<i>Nii ja naa</i>	<i>Pigem jah</i>	<i>Kindlasti</i>
Õpperajale pandud vaatluspunktide pealkirjad muudavad õppetegevuse huvitavamaks.					6
Õpperada võimaldab õppetegevusi huvitavamaks ja mitmekesisemaks muuta.					6
Tegevused õpperaja vaatluspunktides arendavad lapsel erinevaid osaoskuseid.					6
Õpperaja vaatluspunktide tegevused on integreeritud.				3	3
Õpperada on lastele turvaline.			1		5

Märkus. Numbrid tabelis näitavad ekspertide antud vastuste esinemise sagedust.

Kõik eksperdid leidsid, et vaatluspunktide pealkirjad muudavad õppetegevuse huvitavamaks ning õpperada aitab õppetegevusi mitmekesistada. Turvalisuse kohta käiva väite järgi märkisid viis eksperti *kindlasti*, üks aga *nii ja naa*. Seda võis põhjustada õpperaja asukoht – mere ääres. Õpetajatel on lastega õpperajale minnes võimalik valida, millistes vaatluspunktides soovitakse tegevusi läbi viia. Otsus sõltub rühma lastest, kaasas olevate täiskasvanute arvust ning õpetaja enda soovist.

Ekspertide antud hinnangutest selgub, et õpetajate tööjuhendid on arusaadavad ja aitavad õpetajaid tegevuste planeerimisel, need on mitmekesised ja mängulised. Samuti on tööjuhendites kirjeldatud tegevused kooskõlas Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga (2008). Hinnangutest lähtuvalt saab teha järelduse, et õpetajate tööjuhendid on vajalikud, aitavad õpetajaid vaatluspunktide tegevuste läbi viimisel ning võimaldavad õpetajal leida teemakohast kirjandus. Ekspertide hinnangud õpetajate tööjuhenditele on esitatud järgnevas tabelis (Tabel 3).

Tabel 3. *Ekspertide hinnangud õpetajate tööjuhenditele*

Väide	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti
Õpetajate tööjuhendites välja toodud vaatluspunktide tegevused on kooskõlas „Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga“ (2008).				1	5
Õpetajate tööjuhendid on arusaadavad.					6
Õpetajate tööjuhendid aitavad õpetajat tegevuste planeerimisel.					6
Õpetajate tööjuhendites välja toodud vaatluspunktide tegevused on mitmekesised.				1	5
Õpetajate tööjuhendites välja toodud vaatluspunktide tegevused on mängulised.				1	5
Õpetajate tööjuhendites püstitatud eesmärgid on lapsest lähtuvad.					6
Õpetajate tööjuhendid pakuvad võimalusi teemakohase kirjanduse leidmiseks.					6
Õpetajate tööjuhendid on vajalikud.					6

Märkus. Numbrid tabelis näitavad ekspertide antud vastuste esinemise sagedust.

Kolmas osa küsimustikust oli vaatluspunktide kohta. Seal tuli ekspertidel tõmmata ring ümber nende vaatluspunktide pealkirjadele, mis olid arusaadavad. Selgus, et kõigi vaatluspunktide juhendid ja tegevused olid ekspertide hinnangul arusaadavad. Samuti said eksperdid igas vaatluspunktis välja tuua, mis meeldis ja anda soovitusi, mida ja kuidas muuta. Järgnevalt on need välja toodud.

Esimese vaatluspunkti „Vahu ja Adru tervitavad“ (Lisa 1) kohta töid kaks eksperti välja vaatluspunkti ja kogu õpperaja huvitava asukoha. Ühe eksperdi arvates on vaatluspunktil sobiv pikkus – lapsed ei väsi ega tüdine. Nende hinnangul tuli välja, et tegevused on hästi läbi mõeldud ning lapsest lähtuvad. Ekspertidele meeldis jutuke võlutegelastega ja luuletus „Mänd ja kadakas“, mille autor ise koostas. Mainiti, et mõistatuste kasutamine vaatluspunktis on hea idee laste tähelepanu koondamiseks. Üks ekspert tõi välja, et okaspuude tööleht on lapsi mõtlema ja tegutsema panev. Kaks eksperti leidsid, mida vaatluspunktis muuta. Esimese arvates tuleb lastega vestelda põhjalikumalt ohutusest. Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on üheks lapse enesekohaseks oskuseks ohutult käitumine. Vastavalt sellele muudeti vaatluspunkti nii, et lisati juurde vestlus ohutusest – ühiselt räägitakse erinevatest ohtudest, mis on seotud mere ääres olemisega ja merega. Teine ekspert märkis, et töölehtede jaoks peaks olema kõva alus, et oleks mugav neid täita, see puudutab kõigi vaatluspunktide töölehti. Soovitus võeti arvesse ning lisati esimese vaatluspunkti juurde vahendid, mida on ka

järgnevates vaatluspunktides vaja, nendeks on alused töölehtede täitmiseks, kirjutus- ja joonistusvahendid ja nöörid.

Teises vaatluspunktis „Vahu ja Adru kõrge majakas“ (Lisa 3) on ekspertide hinnangul õpetaja töö tehtud väga lihtsaks, neile on piisavalt infot eelnevalt tutvumiseks ning vajalik info vaatluspunkti jaoks on olemas ja tegevused lahti räägitud. Kaks eksperti tõid esile vaatluspunkti kohta käiva fantaasiajutu. Ühele eksperdile jäi silma, et vaatluspunktis on palju matemaatilisi tegevusi ning teine märkis, et peaks olema eraldi tegevusena geomeetriliste kujundite leidmine ja kordamine. Lapsele on oluline pakkuda olukordi, kus ta saaks ise seoseid luua ja avastada matemaatikas end ümbritsevast keskkonnast (Palu, 2008). Õpetaja tööjuhendisse lisati eksperdi soovitatud tegevus, kuna nii saab laps uurida ja tehtud avastus on suurema tähendusega ja jääb paremini meelde. Selle alusel on lapsel seoste loomise oskuse arenemiseks suurem tõenäosus.

Kolmanda vaatluspunkti „Võlumaa uhkus“ (Lisa 5) teema valikut tõid esile kolm eksperti, neile meeldis, et lapsed tutvuvad päästejaama töö ja selle vajalikkusega. Neljale eksperdile meeldis, et oli piisavalt materjali, mängu ja mängulisi tegevusi, mille hulgast saab õpetaja valida vastavalt oma rühmale sobilikud. Kaks eksperti nentisid, et said õpetaja tööjuhistega tutvudes uue teadmise – varem ei teadnud sõna „slipp“ ning selle tähendust. Üks ekspertidest kiitis töölehte (Lisa 7), millele lapsed joonistavad enda päästepaadi ning soovitas lisada mängulise tegevuse, mille käigus lapsed saavad meisterdada looduslikust materjalist paadi ning selle „päästmisel“ kasutada slippi. Mäng soodustab lapse mälu arengut ning konstruktiivses mängus õpivad lapsed objekte vaatlema ja nende omadusi tajuma (Niilo & Kikas, 2008). Samuti õpivad lapsed läbi vahetu kogemuse kõige efektiivsemalt (Raadik, 2009; Eisen, 1989; Timoštšuk, 2005). Seega on uue mõiste ja teadmiste kinnitamiseks oluline teha vaatluspunkti tööjuhises täiendused vastavalt soovitudele.

Neljanda vaatluspunkti „Vahu ja Adru suured sõbrad“ (Lisa 8) juures tõid neli eksperti välja luuletuste mitmekesisuse ja õpetajale antud valiku võimaluse vastavalt olukorrale valida sobivad luuletused. Kaks eksperti kiitsid koostatud töölehti, üks tõi eriti esile kuuenda töölehe (Lisa 10), kus laps saab lugeda ja nuputada, sõnad ei ole pikad. Soovitusena lisas üks ekspert, et hiljem saab rühmas lastega kuulata lindude häälsusi plaadilt või internetist ning kuulata, kas on midagi tuttavat. Õpperajalt õppekäigul saadud kogemustega jätkatakse tööd lasteaias, kus saab laste tegevust mitmekesistada ning teadmisi kinnistada (Laasik, Liivik, Täht, & Varava, 2009). Seega lisati lindude häälsuste kuulamine vaatluspunkti soovitusliku tegevusena hiljem rühmas.

Viienda vaatluspunkti „Vahu ja Adru isemoodi kunst“ (Lisa 12) kohta töid eksperdid välja looduslike materjalide kasutamise kunstitegevuses, sest see arendab laste fantaasiat. Üks ekspert kirjutas, et „tänapäeva lapsed kipuvad fantaasia kasutamisega kunstis hätta jääma“. Teine ekspert lisas enda kogemusest, et lastele meeldivad õues käelised tegevused. Soovitused selle vaatluspunkti puhul olid järgmised: loodusliku materjaliga paberile joonistamine ja kirjeldatud rühmatöö ajal lasta lastel rääkida looduslikest materjalidest ja oma töökäigust. Need soovitused lisati ka viienda vaatluspunkti juhendisse, kuna Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on kirjas, et laps õpib kõige efektiivsemalt vahetute kogemuste kaudu ning last suunatakse kirjeldama oma tegevusi.

Kuuenda vaatluspunkti „Saladuslikud pakud“ (Lisa 17) sissejuhatav fantaasiajutt oli ühe eksperdi hinnangul hästi välja mõeldud. Tõsteti esile tegevus, milles lapsed otsisid huvitava kivi ja jutustasid sellest kaaslastele. Kaks eksperti märkisid ära fantaasia kasutamise lausete ja jutu välja mõtlemisel ning kivide otsimisel. Hallap ja Padrik (2009) on välja toonud mõtte, et 5-7-aastastel lastel on oluline arendada jutu koostamise oskust ning see on üheks suhtlemise viisiks. Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on õppe- ja kasvatustegevuse läbiviimise üheks põhimõtteks lapse loovuse arendamine. Lisaks soovitasid kaks eksperti tegevust, kus lapsed saaksid kivisid kasutada tähtede ja numbrite moodustamisel. Lugemiseelduste arendamiseks on soovitanud Hallap ja Padrik (2008) arendada optilis-ruumilist taju, näiteks kujundite ja tähtede ladumist näidise järgi. Vaatluspunkti juhendit täiendati nii, et lisati tööjuhendisse kividest tähtede ja numbrite moodustamine maapinnale. Näidiseks kirjutab õpetaja sõrme või kiviga liivale numbri või tähe, mida lapsed kividest järgi laovad.

Seitsmenda vaatluspunkti „Võlumaa ilmavaatlus“ (Lisa 20) juures töid eksperdid välja, et õpetajatele on piisavalt materjale tegevuste läbi viimiseks ning nad saavad valida, mida ette antust vaatluspunktis kasutada. Kolm eksperti kiitsid teema ja asukoha valiku eest, kuna prügikoristus, loodushoid ja enda järelt koristamine on lastele vajalikud teemad. Seda kinnitab Timoštšuk (2010), kes on öelnud, et õpetaja on lastele eeskujuks oma hoiakute ja käitumisega, kuid vaid eeskujust jääb väheseks, lapsed peaksid saama õiget käitumist ise proovida ja harjutada. Selle vaatluspunkti kohta ei lisatud ekspertide poolt soovitust, mida või kuidas muuta.

Küsimustiku lõppu kirjutasid kaks eksperti, et soovivad seda materjali endale rühma, kuna tekkis mõte minna lastega Sõrve säärede ja läbida antud õpperada. Kolm eksperti küsisid küsimustike üle andmisel õpperaja materjale endale. Ekspertide vastuste ja hinnangute põhjal võib väita, et õpperada on mitmekesine, mänguline ja täidab eesmärgi.

Lastega on vaja teostada õuesõpet, kuna see aitab arendada looduse hindamise oskust. Käis (Eisen, 1989) on öelnud, et laste seniseid kogemusi täiendatakse vaatlustega. Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on kirjas, et valdkondade ja tegevuste lõimimisel on laste õpetamisel suurim efekt, sellega toetatakse kõige enam laste arengut. Antud abimaterjal on ekspertide hinnangul mitmekesine, arendab laste erinevaid osaoskuseid ja selles lõimuvad õppe- ja kasvatustegevuste valdkonnad. Sõrve sääre on paljude võimalustega ja mitmekesine paik, seal saab kasutada erinevaid mooduseid ja võimalusi õuesõppe rakendamiseks. Õuesõppel tuleb õuekeskkonda näha kui õpikeskkonda, kuid on oluline, et ruumi jääks ka lapse enda ettevõtmistele, fantaasiale ja loovusele (Brügge, Glantz, & Sandell, 2008). Õpperajal on lastel võimalus rakendada eelpool nimetatut ja saavad seda teha mitmes vaatluspunktis.

Kokkuvõtteks. Töö eesmärgiks oli luua õpperada Sõrve sääre 5-7-aastastele lastele, koostada õpetajatele soovituslikud tööjuhendid tegevuste läbiviimiseks ning lastele töölehed õpperajal õpitu kinnistamiseks ja kordamiseks. Uurimusliku osa eesmärgiks oli saada ekspertidelt tagasisidet koostatud abimaterjalile ja neid soovitude põhjal täiendada. Ekspertidelt saadud hinnangute alusel saab järeldada, et õpperada on 5-7-aastastele lastele kohane, kuna lapsed saavad selle abil läbi mänguliste tegevuste uusi teadmisi ja kinnistada olemasolevaid. Tegevused õpperajal tutvustavad lastele kodusaare iseärasusi, aitab õpetajal õuesõpet rakendada ja läbi viia. Üldjoontes olid eksperdid õpperaja abimaterjalidega rahul, kuid mõningad soovitusel olid peaaegu iga vaatluspunkti kohta. Ekspertide poolt soovitud alusel muudeti vaatluspunkte. Siiski jäid vaatluspunktid enamjaolt sarnaseks algsega.

Töö piiranguks võis olla ekspertide vähesus ja see, et ekspertidel ei olnud võimalik lastega rada läbida peale sellega tutvumist, kuna ei olnud piisavalt aega. Õpperada on loodud enamusest lasteaedadest küllaltki kaugele ning seega tuleb õpperajale minekut pikemalt ette planeerida.

Viis õpetajat on loodud õpperaja vastu huvi üles näidanud ning kaks neist plaanivad lastega Sõrve sääre õpperajale minna. Töö autor loodab, et ka teised õpetajad leiavad õpperaja huvitava olevat ning kasutavad seda õuesõppe rakendamiseks.

Tänuõnad

Soovin tänada eksperte, kelle hinnangute ja soovitude põhjal muudeti õpperada mitmekesisemaks. Lisaks tänan lapsevanemaid, kes lubasid enda lastega õpperaja läbida.

Suured tänud Merili Tammisaarele, kes aitas siluda saarlase teksti ning muidugi oma perele, kes on mind igati toetanud.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

..... (allkiri ja kuupäev)

Kasutatud kirjandus

- Ainso, S. (2012). *Õpperada Tartu lastesõim Mesipuu 2,5-3,5aastastele lastele*.
Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Alter, H. (2013). *Linnamäe õpperada Otepää lasteaiale*. Publitseerimata bakalaureusetöö.
Tartu Ülikool.
- Boldemann, C., Blennow, M., Dal, H., Mårtensson, F., Raustorp, A., Yuen, K., & Wester, U. (2006). Impact of preschool environment upon children's physical activity and sun exposure. *Preventive Medicine*, 42, 301-308.
- Brügge, B., Glantz, M., & Sandell, K. (2008). *Õuesõpe*. Tallinn: Ilo.
- Butterworth, G., & Harris, M. (2002). *Arengupsühholoogia alused*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Eilart, J. (1986). *Looduse õpperajad*. Tallinn: Valgus.
- Eisen, F. (Koost). (1989). *Valik Johannes Käisi töid. Kodulugu, üldõpetus, loodusõpetus*. Tallinn: Valgus.
- Galinskaja, H., Kelder, E., Lootsar, E., & Rohtla, A. (1972). *Õppemängud koolieelses eas*. Tallinn: Valgus.
- Grigsby-Toussaint, D. S., Chi, S. H., & Fiese, B. H. (2011). Where they live, how they play: Neighborhood greenness and outdoor physical activity among preschoolers. *International Journal of Health Geographics*, 10 (1), 66-75.
- Hallap, M., & Padrik, M.. (2008). Keel ja kõne: kuulamine ja kõnelemine, lugemine ja kirjutamine. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 276-302). Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Hallap, M., & Padrik, M. (2009). Valdkond „Keel ja kõne“. E. Kulderknup (Koost), *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad* (lk 26-43). Tallinn: Kirjastus Studium.
- Kalamees, K., & Kont, H. (2006). *Aastaajad õpperajal. Juhend looduse vaatlemiseks*. Tartu: Tartumaa Keskkonnateenistus.
- Karu, H., & Laane, L. (2008). *Kõnearendusmängud. Õppemänge koolieelikutele sõnavara ja grammatika arendamiseks*. Tartu: Atlex.
- Kesamaa, M. (1976). *Meri kiigub läve ees*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Kivisalu, K. (Koost). (2003). *100 mängu lapsega*. Tallinn: AS Ajakirjade Kirjastus.
- Kivisalu, K. (Koost). (2008). *Mängime! Lahedaid lastemänge*. Tallinn: AS Ajakirjade Kirjastus.
- Kollom, E. (2011). *Abimaterjal teema „Puu aastaring“ käsitlemiseks 6-7aastaste lastega*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava*. (2008). Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/12970917>.
- Kos, M., & Jerman, J. (2013). Provisions for Outdoor Play and Learning in Slovene Preschools. *Journal Of Adventure Education And Outdoor Learning*, 13(3), 189-205.
- Kukk, R. (2010). Õpperaja koostamine. Koost. G. Sooserv, *Tea ja toimet* 39. Loodusvaatlused, (lk 22). Tallinn: Ilo.
- Kurai, L. (1951). *Meie mängud*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.
- Käis, J. (2004). Kooli-raamat. (2. trükk). Tartu: Ilmamaa.
- Käis, J. (1992). *Isetegevus ja individuaalne tööviis*. (2. trükk). Tallinn: Koolibri.
- Kylin, M. (1999). Making Outdoor Places for Children: How Children's Needs for Outdoor Places Are Reflected in Community Plans. A Pilot Study.
- Külmallik, E. (Koost). (2010). *Mere- ja murumängud lasteaedadele*. Külastatud aadressil http://www.hyria.fi/files/5832/mangude_kogumik.pdf.
- Laasik, T., Liivik, M., Täht, E.-M., & Varvara, L. (2009). Valdkond „Mina ja keskkond“. E. Kulderknup (Koost), *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad* (lk 7-25). Tallinn: Kirjastus Studium.
- Leppik, P. (2004). *Lapse ja tema mõtlemise arendamine*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Loodusretk Sörve*. (2008). Külastatud aadressil <http://sorveloodusmatk.pbworks.com/w/page/7987350/FrontPage>.
- Louv, R. (2006). *Last Child in the Woods: saving our children from nature– deficit disorder*. Chapel Hill (N. C.): Algonquin Books of Chapel Hill.
- Mänd, H. (1986). *Rohupäike*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Männamaa, M., & Marats, I. (2009). Lapse üldoskuste areng. E. Kulderknup (Koost), *Üldoskuste areng koolieelses eas* (lk 5-43). Tallinn: Kirjastus Studium.
- Mårtensson, F., Boldemann, C., Söderström, M., Blennow, M., Englund, J., & Grahn, P. (2009). Outdoor environmental assessment of attention promoting settings for preschool children. *Health & Place*, 15(4), 1149-1157.
- Nelson, N. (2009). Kasvava indiviidi tervis. L. O. Dahlgren, S. Sjölander, J. P. Strid, & A. Szczepanski (Toim). *Õuesõppe pedagoogika kui teadmiste allikas – lähiümbrusest saab õpiõu* (lk 127-142). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Niilo, A., & Kikas, E. (2008). Mäng. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 120-137). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Niit, E. (1983). *Suur suislepapuu*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Oll, T. (2009). Valdkond „Kunst“. E. Kulderknup (Koost), *Õppe- ja kasvatustegevuse*

- valdkonnad (lk 74-89). Tallinn: Kirjastus Studium.
- Palu, A. (2008). Matemaatika. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 323-333). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Pavlenko, K. (2014). *Õpperada Tartu lasteaiale Lotte kui vahend õppekasvatustööks 5-7aastaste lastega*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Põldmaa, A. (2009). *Kui sul on vahendiks vaid kivid*. Külastatud aadressil <http://www.lasteaid.net/2009/06/07/kui-sul-on-vahendiks-vaid-kivid-%E2%80%A6/>.
- Raadik, S. (2009). *Õpime õues mängides*. Tallinn: Ilo.
- Raud, E. (1987). *Kilul oli vilu*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Ristov, A. (2012). *Viljandi Männimäe lasteaias õpperada 6-7aastastele lastele*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Sjögren, K., Hansson, E., & Stjernberg, L. (2011). Parenthood and factors that influence outdoor recreational physical activity from a gender perspective. *BMC public health*, 11(1), 93-101.
- Sokman, L. (2012). *Võimalikud õuesõppes tulenevad ja õuesõppega seotud hirmud 5-6-aastastel lastel*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Tavinof, M. (2012). *Ropka pargi õpperada – Ristikheina lasteaias 2 – 7aastastele lastele*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Timoštšuk, I. (2005). Loodusõpetus alushariduses. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Timoštšuk, I. (2010). Looduskeskkonnaga seotud väärtused ja nende kujunemine koolieelses eas. M. Veisson (Koost). *Väärtused koolieelses eas. Väärtuskasvatus lasteaias* (lk 57-62). Tartu: Tartu Ülikooli eetikakeskus.
- Tungal, L. (2006). *Lätikeelne jätis*. Tallinn: Tuum.
- Tungal, L. (2009). *Kama üks ja kama kaks*. Tallinn: Menu.
- Tuul, M. (2009). Üldõpetuslikud põhimõtted lasteaiatöös. E. Kulderknup (Koost), *Õppe- ja kasvatustegevuse korraldus* (lk 28-32). Tallinn: Kirjastus Studium.
- Vihtol, E. (2011). *Õpperada eelkooliealistele lastele Raplas Vigala jõe äärsel promenaadil*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Villandi, V. (Koost). (1986). *Töökas mees on kõigist ees*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Wilson, R. A. (2011). Teaching Among the Trees. *Taproot Journal*, 21(2), 34-35.
- Õpperada Saaremaal*. (s.a.). Külastatud aadressil http://loodusegakoos.ee/kuhuminna/voimaluste-otsing?element_holder%5Bobject_type%5D=%C3%95pperada&search=1&search_type=Puhkeala&element%5Bregion%5D=Saaremaa&element%5Btit

le%5D=#tulemus

Lisamaterjalide koostamisel kasutatud kirjandus

Aam aami pääl, ... (s.a.). Külastatud aadressil

http://www.folklore.ee/moistatused/em_lugemik/target.php?id=1.

Anchor Coloring Pages. (2015). Külastatud aadressil <http://coloringpagesjos.net/84120-anchor-coloring-pages>.

Beach Bucket Pail And Shovel Coloring Pages. (s.a.). Külastatud aadressil

<http://www.tocolor.pics/beach-bucket-pail-and-shovel-coloring-pages/>.

Coloring picture of lighthouse in the middle of the sea. (2015). Külastatud aadressil

<http://www.coloring-pictures.net/drawings/lighthouse/lighthouse-in-the-middle-of-the-sea.php>.

Estrada, K. (2013). *Hang Ups: Cardigan Weather*. Külastatud aadressil

<http://www.dailytitan.com/2013/09/hang-ups-cardigan-weather/>.

Fish drawing 51. (2014). Külastatud aadressil <http://wallruru.com/fish-drawing-51-1120-backgrounds.html>.

Galinskaja, H., Kelder, E., Lootsar, E., & Rohtla, A. (1972). *Õppemängud koolieelses eas*. Tallinn: Valgus.

Hobu ohjata, mees piitsata, ... (s.a.). Külastatud aadressil

http://www.folklore.ee/moistatused/em_lugemik/target.php?id=247.

House coloring. (2009). Külastatud aadressil <http://beststockpictures.toinspire.in/coloring-pages/house-coloring-pages/house-coloring-pages-buildings-017/>.

Kadakas. (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.euxton.com/juniper.htm>.

Kadaka käbi. (s.a.). Külastatud aadressil <http://treesforlife.org.uk/forest/mythology-folklore/juniper/>.

Kesamaa, M. (1976). *Meri kiigub läve ees*. Tallinn: Eesti Raamat.

Kimmie, F. (2014). *Pigeon Stands On Branch Tree Coloring Page*. Külastatud aadressil <https://www.pinterest.com/pin/339107046913962835/>.

Kivisalu, K. (Koost). (2003). *100 mängu lapsega*. Tallinn: AS Ajakirjade Kirjastus.

Kivisalu, K. (Koost). (2008). *Mängime! Lahedaid lastemänge*. Tallinn: AS Ajakirjade Kirjastus.

Kleis, R., Silvet, J., & Vääri, E. (1978). *Võõrsõnade leksikon*. Tallinn: Valgus.

Kurai, L. (1951). *Meie mängud*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

Kuuse käbi. (2015). Külastatud aadressil

- http://etc.usf.edu/clipart/81000/81095/81095_bigconefir.htm.
- Kuusk*. (2015). Külastatud aadressil <http://www.kidsunder7.com/2011/12/pine-trees-coloring-pages.html#.VS5b1fmsVRA>.
- Külmallik, E. (Koost). (2010). *Mere- ja murumängud lasteaedadele*. Külastatud aadressil http://www.hyria.fi/files/5832/mangude_kogumik.pdf.
- Life Vest Clip Art Reading*. (2014). Külastatud aadressil http://www.clipartpanda.com/clipart_images/life-vest-clip-art-reading-53471508.
- Lighthouse Coloring Pages*. (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.homedesignz.biz/tag/lighthouse-sketches>.
- Loodusõppeprogramm „Mitmekesine Lasnamägi“*. (2010). Külastatud aadressil <http://tuulelaps.blogspot.com/>.
- Loomad – linnud*. (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.miksike.ee/docs/lisakogud/kylli/uus/loomadlinnud.html>.
- Majakas*. (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.folklore.ee/~kriku/MOISTA/>.
- Mänd*. (s.a.). külastatud aadressil <http://obeliskspinney.org/dedicate.htm>.
- Mänd, H. (1986). *Rohupäike*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Männi käbi*. (2015). Külastatud aadressil <http://azcoloring.com/coloring-page/495842>.
- Niit, E. (1983). *Suur suislepapuu*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Põldmaa, A. (2009). *Kui sul on vahendiks vaid kivid*. Külastatud aadressil <http://www.lasteaed.net/2009/06/07/kui-sul-on-vahendiks-vaid-kivid-%E2%80%A6/>.
- Raadik, S. (2009). *Õpime õues mängides*. Tallinn: Ilo.
- Rake*. (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.dreamstime.com/royalty-free-stock-images-rake-image1523779>.
- Raud, E. (1987). *Kilul oli vilu*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Related Pictures Boat*. (s.a.). Külastatud aadressil <http://allcoloringpictures.com/download/Oar1.jpg>.
- Seagull clip*. (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.clipartbest.co/sea-gull-clip-art/>.
- Seagull Coloring Pages*. (s.a.). Külastatud aadressil <http://imgarcade.com/1/seagull-coloring-pages/>.
- Suur mets, paks mets, ...* (s.a.). Külastatud aadressil http://www.folklore.ee/moistatused/em_lugemik/target.php?id=1615.
- Suvel sõedab suurt tiid ...* (s.a.). Külastatud aadressil http://www.folklore.ee/moistatused/em_lugemik/target.php?id=2075.
- Sõidab, sõidab, teed ei ole...* (s.a.). Külastatud aadressil

- http://www.folklore.ee/moistatused/em_lugemik/target.php?id=2096.
- Toompere, R. (2013). *Mõistatused. Puud, põõsad*. Külastatud aadressil <http://www.ridet.sulane.net/moistatused.php>.
- Tshirt*. (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.freshcoloring.com/wp-content/uploads/2009/10/tshirt.jpg>.
- Tungal, L. (2006). *Lätikeelne jäätis*. Tallinn: Tuum.
- Tungal, L. (2009). *Kama üks ja kama kaks*. Tallinn: Menu.
- Vahtra leht*. (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.how-to-draw-cartoons-online.com/how-to-draw-a-leaf.html>.
- Valik saadetud mõistatustest*. (2013). Külastatud aadressil <http://ilm.silmalk.ee/tulemused/4nadal.html>.
- Villandi, V. (Koost). (1986). *Töökas mees on kõigist ees*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Vähemtuntud murdesõnade tähendusi*. (2012). Külastatud aadressil <http://www.folklore.ee/moistatused/index.php?id=murdesonu>.
- Väike Miku sõedab...* (s.a.). Külastatud aadressil http://www.folklore.ee/moistatused/em_lugemik/target.php?id=2568.
- Whitney, W. D. (s.a.). *Pick Axe*. Külastatud aadressil http://etc.usf.edu/ClipArt/25200/25293/pick_axe_25293.htm.
- Üks hani, kaks nokka?*. (s.a.). Külastatud aadressil http://www.folklore.ee/moistatused/em_lugemik/target.php?id=2660.

Lisad

Lisade sisukord

Lisa 1. Esimene vaatluspunkt – Vahu ja Adru tervitavad

Lisa 2. Tööleht 1

Lisa 3. Teine vaatluspunkt – Vahu ja Adru kõrge majakas

Lisa 4. Tööleht 2

Lisa 5. Kolmas vaatluspunkt – Völumaa uhkus

Lisa 6. Tööleht 3

Lisa 7. Tööleht 4

Lisa 8. Neljas vaatluspunkt – Vahu ja Adru suured sõbrad

Lisa 9. Tööleht 5

Lisa 10. Tööleht 6

Lisa 11. Tööleht 7

Lisa 12. Viies vaatluspunkt – Vahu ja Adru isemoodi kunst

Lisa 13. Tööleht 8

Lisa 14. Tööleht 9

Lisa 15. Tööleht 10

Lisa 16. Tööleht 11

Lisa 17. Kuues vaatluspunkt – Saladuslikud pakud

Lisa 18. Tööleht 12

Lisa 19. Tööleht 13

Lisa 20. Seitsmes vaatluspunkt – Völumaa ilmavaatlus

Lisa 21. Tööleht 14

Lisa 22. Tööleht 15

Lisa 23. Küsimustik ekspertidele

Esimene vaatluspunkt – Vahu ja Adru tervitavad

Juhend õpetajale

Vaatluspunkt asub autode parklast vasakul, maha jäetud maja taga, kus kasvavad kaks mändi ning üks kadakas (Joonis 1). Nende juures on vana paat.

Vahendid (ka järgnevates vaatluspunktides):

- alused töölehtede täitmiseks
- nõörid
- kirjutus- ja joonistusvahendid

Joonis 1. Männid ja kadakas.

Õpetajale eelnevalt tutvumiseks:

- Kuhn, B. (2014). *Puud, põõsad ja puhmad*. Tallinn: Tea.
- *Harilik kadakas*. (s.a.). Külastatud aadressil <http://bio.edu.ee/taimed/okaspuu/kadakas.htm>.
- *Harilik mänd*. (s.a.). Külastatud aadressil <http://bio.edu.ee/taimed/okaspuu/mand.htm>.
- *Vesitükimaa laidude maastikukaitseala*. (s.a.). Külastatud aadressil http://www.saaremaa.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=392.

Õppetegevuse eesmärgid vaatluspunktis:

- laps vaatleb rannas kasvavat mändi;
- laps kirjeldab mändi;
- laps saab teada, miks rannas kasvavad männid erinevad metsas kasvavatest;
- laps võrdleb kadakat ja rannas kasvavat mändi;
- laps vaatleb taimi koos kaaslasega;
- laps saab teada, miks on Sõrve säärlisus looduskaitse all.

Võimalikud tegevused vaatluspunktis:

- rannal kasvava männi vaatlemine ja kirjeldamine;
- männi ja kadaka võrdlemine erinevate meelte abil;

- koos õpetajaga taime liigi määramine taimemäärajaga;
- rohttaimede vaatlemine ja oma sõnadega kirjeldamine;
- töölehe täitmine.

Vaatluspunkti tegevuste kirjeldus

Mõistatusi saab kasutada laste tähelepanu koondamiseks. Seejärel loeb õpetaja esimese osa jutust, mis on sissejuhatuseks ja vaatluspunkti tutvustamiseks. Esimeses vaatluspunktis vaadeldakse ja räägitakse rannal kasvavatest mändidest. Vaatluse läbiviimisel on abiks mäng „Mida sa nägid?“ (Galinskaja, Kelder, Lootsar, Rohtla, 1972). Lisaks loetakse luuletust „Mänd ja kadakas“ (Autori idee), mis suunab vaatlema männi ja kadaka võra, okkaid ja käbisid. Kadaka vaatlemisel räägitakse sellest, millisel juhul on tegu puu või põõsaga. Teema kinnistamiseks täidavad lapsed töölehte, millel ühendada paarid ja värvida paariliseta pilt.

Õpetajal on kaasas taimemäärajad, võimalusel digimääraja, mille abil vaadeldakse ja määratakse taimi. Selle tegevuse saab läbi viia „Mängime loodusvaatlejat“ (Külmallik, 2010) mänguga. Selleks kasutatakse nööre, mis on kaasa võetud.

Taimemäärajad:

- Raamat
 - Kukk, T. (2013). *Eesti taimede kukeaabits*. Tallinn: Varrak.
- Digimääraja
 - Nimis, P.L., Leht, M., Martellos, S., & Randlane, T. (2011). Eesti eFloora. Puud, põõsad ja rohttaimed. Külastatud aadressil <http://www.ut.ee/ial5/k2n/eFloora/Eesti/mobile/>.

Järgnevad vaatluspunktid on osaliselt merele lähemal kui esimene vaatluspunkt. Seega tuleks lastega selle vaatluspunkti lõpus rääkida mere ääres olemisega kaasnevatest ohtudest ja sellest, kuidas käituda, et oleks turvaline.

Esimene osa jutust

See koht siin tundub esmapilgul tavaline, nagu iga teinegi koht. Siiski on see siin tegelikult Võlumaa. Nimelt elavad siin kaks sõpra Vahu ja Adru, kes on avastanud Sõrve sääre salapära. Üheks nende avastatud imeks on huvitava kujuga männid. Enne, kui sõbrad asusid Sõrve säärele elama, on nad ringi reisinud ning uurinud metsades puid. Selliseid mände pole nad aga üheski metsas näinud. Aitame nüüd Vahul ja Adrul välja mõelda, miks siinsed männid nii palju erinevad enda metsas kasvavatest sugulastest.

Teemad vestluseks:

- Kuidas mõjutavad erinevad kasvupaigad mändi?
- Kadaka marjad, kadaka käbid või hoopis marikäbid? (võrdlus männiga)
- Kuidas käituda mere ääres, et ei juhtuks õnnetust?
- Miks on Sõrve sääär osa Vesitükimaa laidude maastikukaitsealast?

Luuletus:

- „Mänd ja kadakas“ (Autori idee)

Metsas kasvab mühinal,
pikk on uhke tüvi tal.

Kui sa vaatad oksi, okkaid,
mis siis sulle silma torkab?

Rannas, siin on üsna kidur,
kasvu peal on justkui pidur.

Vaata siin ta kõrval murul
seisab veelgi väiksem kuju.
Asi siiski kujust kaugel,
kadakas on nimeks tal.

Mõistatused:

- Kiigub, liigub, aga paigast ei saa? – Puu tuules (*Loodusõppeprogramm „Mitmekesine Lasnamägi“*, 2010);
- Kolm neitsit seisavad ühes riides nii suvel kui talvel? – Mänd, kuusk, kadakas (Toompere, 2013);
- Olgu suvel, olgu talvel, ikka olen karvaline? - Okaspuu (Toompere, 2013).

Õppe- ja liikumismängud:

- „Õppemängud koolieelses eas“ (Galinskaja, Kelder, Lootsar, Rohtla, 1972)
 - „Õige või vale“, lk 106
 - *Eesmärk: teadmiste kinnistamine ja tähelepanu arendamine. Mängu käik. Kasvataja jutustab lastele tuttavatest nähtustest, loomade ja taimede eest hoolitsemisest, aastaaegade iseärasustest jne. Jutustuse käigus räägib ta midagi valesti. Lapsed peavad märkama ja hüüdma: „Vale!“. Hiljem võib jutustajaks olla üks lastest.*
- „Mere- ja murumängud lasteaedadele“ (Külmallik, 2010)

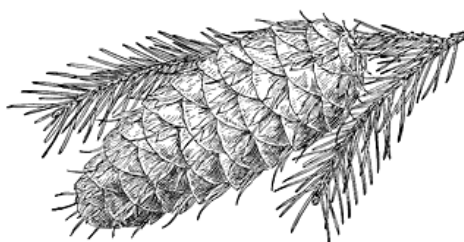
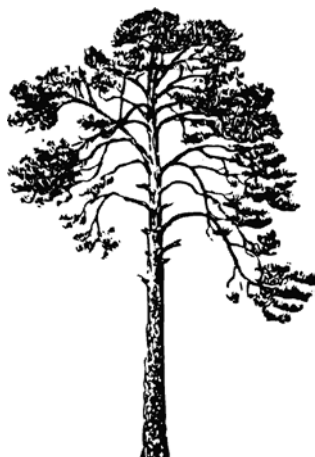
- „Mängime loodusvaatlejat“, lk 40
 - *Mängijad jagatakse paaridesse. Iga paar saab vahendi, millega määratleda ära teatud ala (rõngas, tühi pildiraam, nöörvms). Raam pannakse maha vabalt valitud paigas ja uuritakse, mis raami sisse jääb. Milliseid taimi, lehti, sammalt sealt leida on? Kas seal liigub putukaid? On seal kive, mulda, liiva? Veel midagi põnevat? Paar lehib omavahel kokku, mis oli kõige toredam avastus ja räägib sellest ka teistele.*
- „Mida sa nägid?“, lk 63
 - *Seiske ringi ümber puu. Pöörake puule selg ja astuge korraga 10 sammu puust eemale. Vaadake ringi ja jätke meelde kolm asja mida näed. Märguande peale tulge tagasi puu juurde ja arutlege, mida keegi nägi ja meelde jättis. Kas kõik osalejad nägid ühesuguseid asju? Kui mitte, siis miks? Sama võib korrata, vaatlemise asemel aga kuulata, milliseid hääli enda ümber kuuldakse. Arutletakse, mis või kes kuuldud hääli tekitab. Kas need on looduse hääled või tekitab neid inimene?*

Juhend töölehele:

- Tööleht 1
 - Ühenda paarid.
 - Eesmärk: laps tunneb okaspuu pildi pealt ja ühendab selle vastava käbi ja okastega.

TÖÖLEHT 1

ÜHENDA PAARILISED. VÄRVI PILT, MIS JÄÄB PAARILISETA.

Kasutatud kirjandus

- Galinskaja, H., Kelder, E., Lootsar, E., & Rohtla, A. (1972). *Õppemängud koolieelses eas*. Tallinn: Valgus.
- Kadakas. (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.euxton.com/juniper.htm>.
- Kadaka käbi. (s.a.). Külastatud aadressil <http://treesforlife.org.uk/forest/mythology-folklore/juniper/>.
- Kuuse käbi. (2015). Külastatud aadressil http://etc.usf.edu/clipart/81000/81095/81095_bigconefir.htm.
- Kuusk. (2015). Külastatud aadressil <http://www.kidsunder7.com/2011/12/pine-trees-coloring-pages.html#.VS5b1fmsVRA>.
- Külmallik, E. (Koost). (2010). *Mere- ja murumängud lasteaedadele*. Külastatud aadressil http://www.hyria.fi/files/5832/mangude_kogumik.pdf.
- Loodusõppeprogramm „Mitmekesine Lasnamägi“. (2010). Külastatud aadressil <http://tuulelaps.blogspot.com/>.
- Münd. (s.a.). külastatud aadressil <http://obeliskspinney.org/dedicate.htm>.
- Männi käbi. (2015). Külastatud aadressil <http://azcoloring.com/coloring-page/495842>.
- Toompere, R. (2013). *Mõistatused. Puud, põõsad*. Külastatud aadressil <http://www.ridet.sulane.net/moistatused.php>.
- Vahtra leht. (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.how-to-draw-cartoons-online.com/how-to-draw-a-leaf.html>.

Teine vaatluspunkt – Vahu ja Adru kõrge majakas

Juhend õpetajale

Vaatluspunkt asub majaka juures (Joonis 2).

Joonis 2. Majakas

Õpetajale eelnevalt tutvumiseks:

- *Sõrve tuletorn*. (s.a.). Külastatud aadressil
<http://www.etts.ee/EE/tuletornid/tuletornide-nimekiri/saaremaa/935-sorve-tuletorn>.
- *Sõrve tuletorn*. (s.a.). Külastatud aadressil
http://www.saaremaa.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=2898&catid=79&Itemid=236&lang=et.
- *Sõrve tuletorn*. (2010). Külastatud aadressil
http://www.histrodamus.ee/?event=Show_event&event_id=4477&layer=274&lang=est#4477.

Õppetegevuse eesmärgid vaatluspunktis:

- laps tutvub majakaga;
- laps saab teada, mis on majaka otstarve;
- laps mõõdab koos kaaslastega majaka ümbermõõtu (käed ühendatud ümber majaka);
- laps kuuleb erinevaid nimetusi majaka kohta;
- laps otsib majakaga seoses geomeetrilisi kujundeid.

Võimalikud tegevused vaatluspunktis:

- vestlused majakast;
- majaka ümber ringi moodustamine – ümbermõõdu mõõtmine
- ümber majaka jooksmine;

- geomeetriliste kujundite otsimine ja leidmine majaka juurest;
- õppe- ja liikumismängud;
- mõistatuste esitamine ja äraarvamine;
- luuletuste lugemine;
- töölehe täitmine.

Vaatluspunkti tegevuste kirjeldus

Laste tähelepanu koondamiseks esitab õpetaja lastele mõistatusi või loeb luuletuse. Seejärel loeb teise osa jutust, mis tutvustab majakat ja suunab seda võrdlema kõrval asuva Sõrve külastuskeskusega (kuju, kõrgus, aknad, ukse, katus). Selles punktis vaadeldakse majakat ning täidetakse töölehte (Tööleht 2). Üheskoos arutledes jõutakse majaka tööpõhimõtte ja olulisuseni. Uute teadmiste kinnitamiseks mängitakse mängu „Majakas“ (Kivisalu, 2003), „Laevad udus“ (Külmallik, 2010) ja „Jõua sadamasse“ (Galinskaja, Kelder et al., 1972).

Majaka ümbermõõdu teada saamiseks võtavad lapsed ringi ümber majaka ja ühendavad käed, jätavad meelde, kuidas tuli käsi hoida ning moodustavad uue ringi majaka kõrvale, et näeksid kui suur ring moodustub. Seoses selle tegevusega saab suunata lapsi leidma geomeetrilisi kujundeid, nii enda moodustatud ring kui ka vaadelda majakat lasta lastel leida sarnasusi geomeetriliste kujunditega.

Teine osa jutust

Vahu ja Adru on oma Völumaal oleva kõrge maja üle väga uhked. Tarkade ja kogunud sõpradena teavad nad, et selliseid maju kutsutakse majakateks ehk tuletornideks. Samuti teavad nad, milleks on majakad olulised meremeestele. Sõbrad on ka kindlaks teinud, et kui jooksed vastu päeva kolm tiiru ümber majaka ja samal ajal lausud „Vahu ja Adru on minu sõbrad“, siis tuled kindlasti veel Sõrve säärede tagasi, võibolla mitte rühmaga, aga vanematega.

Siiski on üks asi, mida Vahu ja Adru selle majaka kohta ei tea ja tahaksid väga teada saada, nimelt on see majaka ümbermõõt. Nad oleksid väga rõõmsad kui teie selle ära mõõdaksite.

Teemad vestluseks:

- majaka välimus;
- majaka ja teiste hoonete võrdlus (kuju, kõrgus, aknad, ukse, katus);

- majaka olulisus meresõitjatele.

Mõistatused:

- Istub kui isand, seisab kui saks, kõigile näitab valgust? – Majakas (*Majakas*, s.a.);
- Mida võis tähendada sõna paak? - Tuletorn ehk majakas (*Vähemtuntud murdesõnade tähendusi*, 2012).

Luuletus:

„Meri kiigub läve ees“ (Kesamaa, 1976)

- „Kajakas ja majakas“, lk 24-25

*Merel lendab kajakas,
rannal plingib majakas.*

*Ühte kannab tuulte lend ja raev,
teist, tulisilma, otsib laev.*

Üks olla ei saa mereta.

*Öös teine aina eretab,
mil pime on, mil õõtsub torm,
teed näitab kaldal tuletorn,*

*„Las kahiseda pilliroog,
mil hämarusse mattub voog...“*

*„Siis kiirgab minus tähekiir,
et valgemaks saaks silmapiir!“*

*„Nii vaba, uhke lennutee
viib rahutult mind üle vee...“*

*„On mure, kohustuste sund
mu juures iga hetk ja iga tund...“*

*„Ma trotsin külma, trotsin tuult,
saan päikselt valgust, sära kuult...“*

*„Ma loidan lootust, elutuld,
mu süda seal, kus maa ja muld.“*

*„Mind vaatleb laps täis imetlust,
täis suure mere igatsust.“*

*„Mu poole tüürib meeste meel,
kes kaugusest on koduteel.“*

*Ole nagu kajakas,
ole nagu majakas.*

Õppe- ja liikumismängud:

- „100 mängu lapsega“ (Kivisalu, 2003)
 - „Majakas“, lk 56
 - Ettevalmistus: lepitakse kokku, kes hakkab majakaks, kes laevaks.
Ülejäänud mängijad on karid. Laeval seotakse silmad kinni.

Mängu käik: Laev viiakse ruumi teise otsa. Tema ülesanne on jõuda majaka juurde. Majakat on kerge leida, sest tema teeb pidevalt „piip-piip“. Kuid teel on hulk karisid. Õnneks peavada „karid“ hakkama sisisema, kui laev satub mõnele neist lähemale kui kaks sammu. Nii teab laev suunda muuta. Kes tervena majakani jõuab, hakkab uueks majakaks, ning valitakse uus laev.

Ja veel: kahtlemata on laeval kergem seilata, kui karid liikumatult oma kohal seisavad. Seetõttu peaks karidega enne kokku leppima, et sellest reeglist kinni peetaks.

- „Mere- ja murumäng lasteaedadele“ (Külmallik, 2010)

- „Laevad udus“, lk 13

Selle mängu jaoks läheb vaja mütse või silmaklappe silmade katmiseks ja vilet. Mängijad – laevad udus – sulgevad silmad või katavad silmad mütsi või silmaklappidega. Mängujuht eemaldub neist 20–30 meetri kaugusele ja hakkab sealt 5-sekundiliste vahedega lühivilesid andma. Laevad hakkavad mängujuhile liginema. Kes mängujuhti puudutab, on õnnelikult sadamasse jõudnud. Mäng kestab, kuni kõik laevad on randunud.

- „Õppemängud koolieelses eas“ (Galinskaja, Kelder et al., 1972)

- „Jõua sadamasse“, lk 113

- *Eesmärk: arendada orienteerumisoskust ja kinnistada sõnade „paremale“, „vasakule“, „ette“, „taha“, „kõrvale“ tähendust. Mängu käik. Põrandale joonistatakse suur ruut, mis on jagatud 16 väikeseks ruuduks, millest ühte paneb kasvataja väikese paadi. Mängu alustav laps valib endale lähima ruudu. Kasvataja määrab igaihel liikumise suuna. Näiteks: „Paremale läbi ühe ruudu, nüüd üks vasakule, nüüd otse edasi. Kui laps on tähelepanelik, jõuab ta sihtkohta, vastasel korral mitte.*

Kohandatud vastavalt tingimustele: ruudustik joonistatakse liivale ja mängitakse nii nagu on kirjas mängu kirjelduses. Teiseks variandina saab ka mängida nii, et ruudustikku maha ei joonistata, liigutakse sammude kaupa. Näiteks: „Astu kaks sammu paremale, nüüd kolm sammu otse, üks samm vasakule, astu tagasi neli sammu. Paadikest maha ei panda, sihiks on jõuda õpetaja juurde. Kõik lapsed saavad koos mängida, alustatakse erinevatelt kohtadelt.

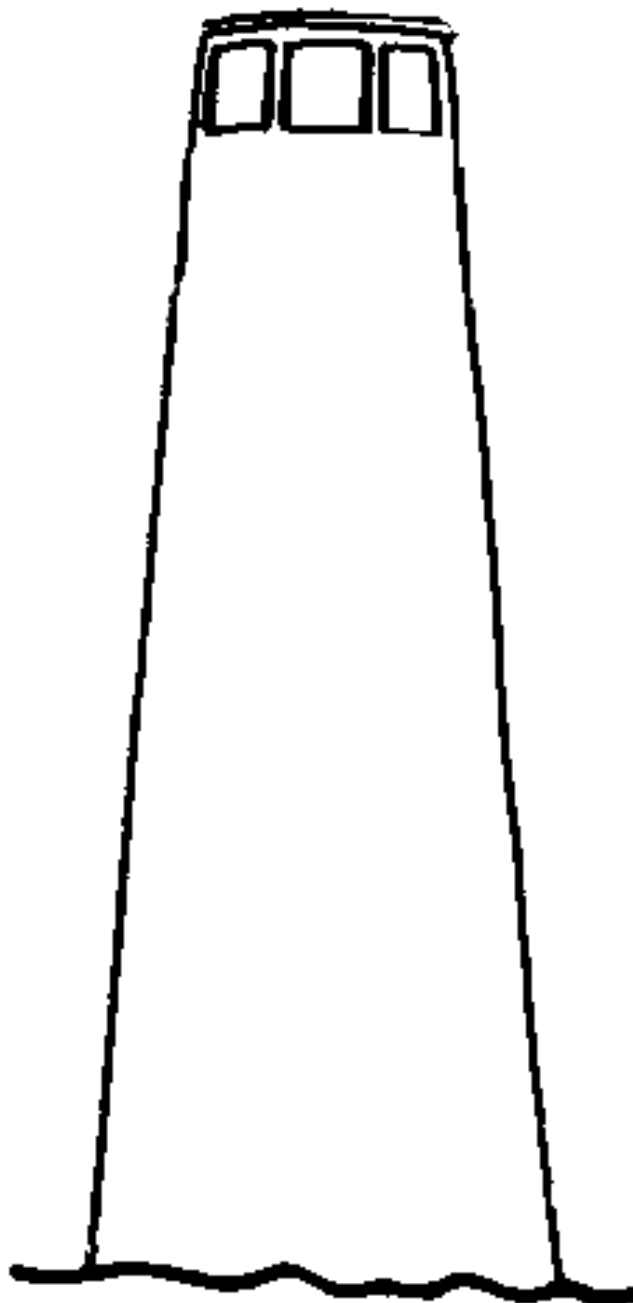
Juhend töölehele:

- Tööleht 2
 - Joonista majakale kõik, mis on puudu.
 - Eesmärk: laps vaatab majakat ja joonistan töölehele puuduva.

Lisa 4

TÖÖLEHT 2

JOONISTA MAJAKALE KÕIK, MIS ON PUUDU.

Kasutatud kirjandus

Galinskaja, H., Kelder, E., Lootsar, E., & Rohtla, A. (1972). *Õppemängud koolieelses eas*. Tallinn: Valgus.

Kesamaa, M. (1976). *Meri kiigub läve ees*. Tallinn: Eesti Raamat.

Kivisalu, K. (Koost). (2003). *100 mängu lapsega*. Tallinn: AS Ajakirjade Kirjastus.

Külmallik, E. (Koost). (2010). *Mere- ja murumängud lasteaedadele*. Külastatud aadressil http://www.hyria.fi/files/5832/mangude_kogumik.pdf.

Lighthouse Coloring Pages. (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.homedesignz.biz/tag/lighthouse-sketches>.

Majakas. (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.folklore.ee/~kriku/MOISTA/>.

Vähemtuntud murdesõnade tähendusi. (2012). Külastatud aadressil <http://www.folklore.ee/moistatused/index.php?id=murdesonu>.

Kolmas vaatluspunkt – Võlumaa uhkus

Juhend õpetajale

Vaatluspunkt asub vana päästejaama slipi juures, kuhu on pandud ka stend piltidega päästejaamast (Joonis 3).

Joonis 3. Paadislipp

Õpetajale eelnevalt tutvumiseks:

- vt eelmise vaatluspunkti „Õpetajale eelnevalt tutvumiseks“ alt.

Eelnevalt koos lastega tutvumiseks:

- Bardy, A. (2009). *Oskari paadiraamat*. Tallinn: Eesti Päevalehe AS.

Slipp – seadeldis väikeste laevade kaldale tõstmiseks (Kleis, Silvet, Vääri, 1978).

Õppetegevuse eesmärgid vaatluspunktis:

- laps saab teada, miks on päästejaama vaja;
- laps teab, mis on slipp;
- laps iseloomustab erinevate meelte abil paadislippi;
- laps meisterdab looduslikust materjalist paadi;
- laps kasutab slippi, et meisterdatud paat „päästa“;
- laps nimetab paadi osasid ning tarvikuid.

Võimalikud tegevused vaatluspunktis:

- pildi ja erinevate meelte abil päästejaamast alles jäänud iseloomustamine;
- paadi meisterdamine ja slipi kasutamine selle „päästmisel“
- luuletuste lugemine;
- mõistatuste esitamine ja äraarvamine;
- mängude mängimine.

Vaatluspunkti tegevuste kirjeldus

Vaatluspunkti jõudes saab mõistatusi esitades koondada laste tähelepanu. Pärast neid loetakse kolmas osa jutust, mis tutvustab kunagist Sõrve päästejaama. Seda tehakse stendi juures, kus on sellekohane info ning mängitakse mängu „Paatide päästmine“ (Autori idee), „Laevahukk“ (Kurai, 1951), „Meri ja maa“ (Kivisalu, 2008). Lisaks saavad lapsed meisterdada paadi looduslikust materjalist, kasutades nõõri ja slippi selle „merest“ päästa.

Õpetaja küsib lastelt, mis on slipp, ning koos leitakse sellele vastus. Lapsed vaatlevad paadislippi ning kirjeldavad seda. Pildilt vaadatakse päästejaama maja ning arutletakse, miks oli sellel paadikuuri vaja. Lisaks räägitakse paadi välimusest ning selle osadest, täidetakse töölehte (Tööleht 3), millelt laps leiab kolmest reast pildi, mis sobib paadiga kokku. Sobib juurde lugeda veel luuletusi „Paadimeister“ ning „Laev“.

Teise töölehe (Tööleht 4) ülesandeks on, et laps joonistab ise pildi. Seega on see tööleht mõeldud pigem hilisemaks rühmas täitmiseks.

Kolmas osa jutust

Vahu ja Adru Võlumaal oli kunagi Sõrve päästejaam. Vahu ja Adru ei ole näinud seda, kuid on kuulnud jutte, kui palju merehädalisi on selle päästejaama töötajad omal ajal ära päästnud. Nad usuvad, et selline tähtis asi muutis nende Võlumaa veel mitu korda imelisemaks. Aeg-ajalt, kui sõpradel igav on, mängivad nad, et töötavad ise päästejaamas ning aitavad merehädalisi. Selleks on neil mitmeid mängu, mida soovivad sinulgi mängida.

Teemad vestluseks:

- milleks oli vajalik päästejaam, milleks kasutati slippi?;
- paadi kirjeldamine, osad ja tarvikud;

Luuletused:

- „Töökas mees on kõigist ees“ (Villandi, 1986)
 - „Paadimeister“, lk 23 (Paul Haavaoks)
 - *Siuhti-säuhti! Kok-kop-kop!*
Küll on imelik galopp!
Ratsanik on kasvult napp ja
hobul pole õiget kapja...
Siuhti-siuhti. Kop-kop-kop.
Kriitsa-kräätsa.
Järsku – stopp!

*Helkiv pärl kaob salamahti
laastuprahti...
Mis on lahti?*

*Oli nagu tähevilk.
Vaevalt-vaevalt tabas pilk –
higitilk...
Kust ta kukkus?
Silmanukast?
Ei-ei, poisi juuksetukast.
Külvatud on pealekauba
higipärleid üle lauba...
Kriitsa-kräätsa! Klop-klop-klop.
Siuhti-säuhti! Kop-kop-kopp.*

*Tahub rasket pärapakku,
topib takku
ninaprakku.*

*Puhata ei luba töö veel –
laulgu kirves, saag ja höövel:
Siuhti-säuhti! Kop—kop-kopp!
Kriitsa-kräätsa! Klop-klop-klopp...*

○ „Laev“, lk 27 (Felix Kotta)

- *Juhan lauatiiki leidis,
töötas kaua aega.
Nüüd on Juhanil basseinis
neli uhket laeva.
Nüüd võib lasteaija pere
sõita läbi jõed ja mered.*

Mõistatused:

- Sõidab, sõidab, teed ei ole, lõikab, lõikab, verd ei ole? - Paat vee peal (*Sõidab, sõidab, teed ei ole ...*, s.a.);

- Vanker veereb ilma ümber, ei iialgi ole jälgi taga? – Laev (*Sõidab, sõidab, teed ei ole ...*, s.a.);
- Väike Miku sõidab musta põldu mööda? – Lootsik (*Väike Miku sõedab...*, s.a.);
- Talvel lesib lepa all, suvel sõidab piki teed? – Lootsik (*Suvel sõedab suurt tiid...*, s.a.);
- Üks hani, kaks nokka? – Lootsik (*Üks hani, kaks nokka?*, s.a.);
- Hobu ohjata, mees piitsata, tee tolmuta, läheb võõrale maale, ei ole jälgegi järel? – Laev (*Hobu ohjata, mees piitsata...*, s.a.).

Õppe- ja liikumismängud:

- „Mängime!“ (Kivisalu, 2008)
 - „Meri ja maa“, lk 67
 - *Ettevalmistus: Määrake kindlaks piir „mere“ ja „maa“ vahel. Valige mängujuht.*
Mängu käik: Mängijad seisavad ritta rannale, „mere“ äärde.
Mängujuht annab käsklusi: kui kõlab „Meri!“, peavad kõik „merre“ hüppama, kui kõlab „Maa!“, hüppavad kõik maale tagasi. Kes eksib, langeb mängust välja. Võidab see, kes kõige tähelepanelikumalt mängujuhikorraldusi järgis.
Ja veel: Kui tahetakse keerulisemat varianti, võib mängida nii, et mängujuht ütleb kas „Maa!“ või „Maa, ahoi!“ ning „Meri!“ või „Meri, ahoi!“. Esimese variandi puhul ei pea käsklust täitma, teise puhul aga peab kindlasti „maale“ või „vette“ hüppama.
- „Meie mängud“ (Kurai, 1951)
 - „Laevahukk“, lk 5
 - *Maha joonistatakse „hukkuva laeva“ lae kontuurid. „Laevast“ 7-8 m kaugusele tõmmatakse kaldajoon. Oletame, et laev hukkub 8 minutiga. Meeskonnad rivistatud ühekaupa laevalaele kolonnidesse. Pärast märguannet „ujuvad“ mõlema meeskonna esimesed numbrid kaldale ja viskavad kumbki köie oma meeskonna järgmisele liikmele. Need peavad köiest endale silmuse ümber keha tegema ja selle abil end „kaldale tõmmata“ laskma. Seejärel heidetakse köis kolmandale meeskonna liikmele jne. Võidab see meeskond, kes enne laeva „hukkumist“ (s. t. kindlaksmääratud aja jooksul) „päästab“ enam seltsimehi.*

Kohandatud vastavalt tingimustele: laevalae kontuuride maha joonistamise asemel võib kokku leppida ala, kus on hukkuv laev, köie asemel võib kasutada ka pikka nööri, mida on lihtsam kaasas kanda, võib kokku leppida kindlaks määratud aja, kuid võib ka mängida nii kaua, kuni kumbki võistkond on jõudnud kõik mängijad ära päästa.

„Õpime õues mängides“, (Raadik, 2009)

- „Kiikrimäng ringis ehk laevad merel“ lk 40

- *Mängijad jagatakse kolmikutesse, kus nad jagavad end ise numbriteks: nr 1, nr 2 ja nr 3 või jagavad rollid: „laev“, „madrus“ ja „sõber“.*

Väljakule märgitakse ring või moodustatakse suurest köiest „meri“.

Nr 1 (laev) seisab ringis – „merel“. Nr 2 (madrus) peidab end seisjate varju. Nr 3 (sõber) seisab seljaga „mere“ poole ja hoiab peitmise ajal silmad kinni. Märguande peale hakkab nr 3 ehk „sõber“ kaaslast – „madrust“ kiikri abil otsima. Kiikriks on ühe silma ette asetatud või pikksilmaks kahe silma ees kahes käes väikese avara toru, näiteks salvrättide rulli. Nr 2 ehk „madrus“ võib „merel“ liikuda, end teise „laeva“ või „madruse“ taha peita ja ennast niiviisi raskemini nähtavaks teha. Otsimine toimub nii kaua, kuni „sõbrad“ on oma „madruse“ merelt „laevade“ varjust leidnud.

Osad vahetuvad, kuni kõik on saanud olla otsijad, peitjad ja laevad.

Mäng õnnestub paremini, kui mängijaid on palju, sest siis on peita kergem ja otsida raskem.

- Idee „Sõnakett“, lk 61

- *Mängijad on ringis. Mängujuht või juhtmängija ütleb ühe sõna, näiteks RANNIK. Tema paremal käel seisev mängija peab jätkama sõnaga, mille algustäht on eelmise sõna lõpus, näiteks KAJAKAS. Kui mängija ei oska öelda, kordab sõna või eksib algustähega, siis langeb ta mängust välja.*

- „Paatide päästmine“ (Autori idee)

- *Ettevalmistus: lepitakse kokku ala, mis on „meri“, kaks last määratakse „päästjateks“, kaks last „paatideks“, ülejäänud lapsed on „lained“.*

Mängu käik: „lained“ ei lase „päästjaid“ „paatide“ juurde. „Päästjad“ hoiavad käest kinni ning üritavad „lainetest“ mööda „paatideni“ jõuda. „Paadid“ üritavad omakorda „päästjateni“ jõuda. Päästa saab korraga vaid ühe „paadi“, mis viiakse kokkulepitud kohta, „lainetest“ eemale.

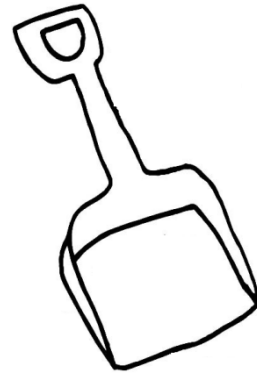
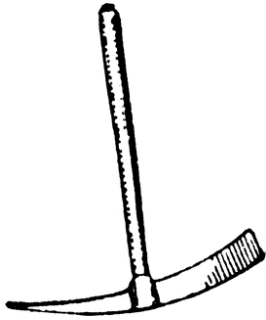
Juhendid töölehtedele:

- Tööleht 3
 - Vali igast reast paadiga sobiv pilt. Värvige see.
 - Mis hoiab paati vees paigal?
 - Millega aerutatakse?
 - Mis peab paadis seljas olema?
 - Eesmärk: laps tunneb ära paadi tarvikud ja värvib need.
 - Märkus: kolmanda ülesande puhul võib õigeks lugeda ka selle, kui laps värvib ära kõik pildid.
- Tööleht 4
 - Joonista enda päästepaat.
 - Eesmärk: laps joonistab vestluse järgi päästepaadi.

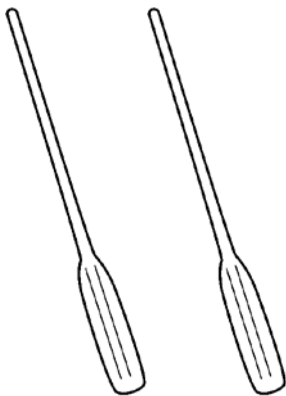
TÖÖLEHT 3

VALI IGAST REAST PAADIGA SOBIV PILT. VÄRVI SEE.

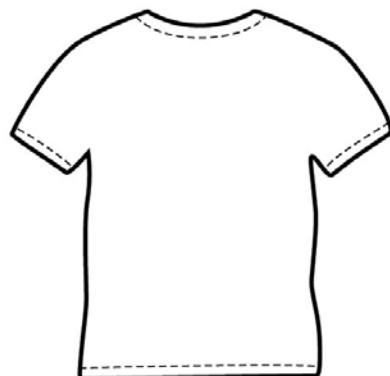
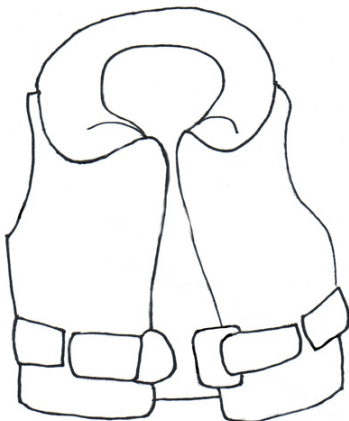
MIS HOIAB PAATI VEES PAIGAL?

MILLEGA AERUTATAKSE?

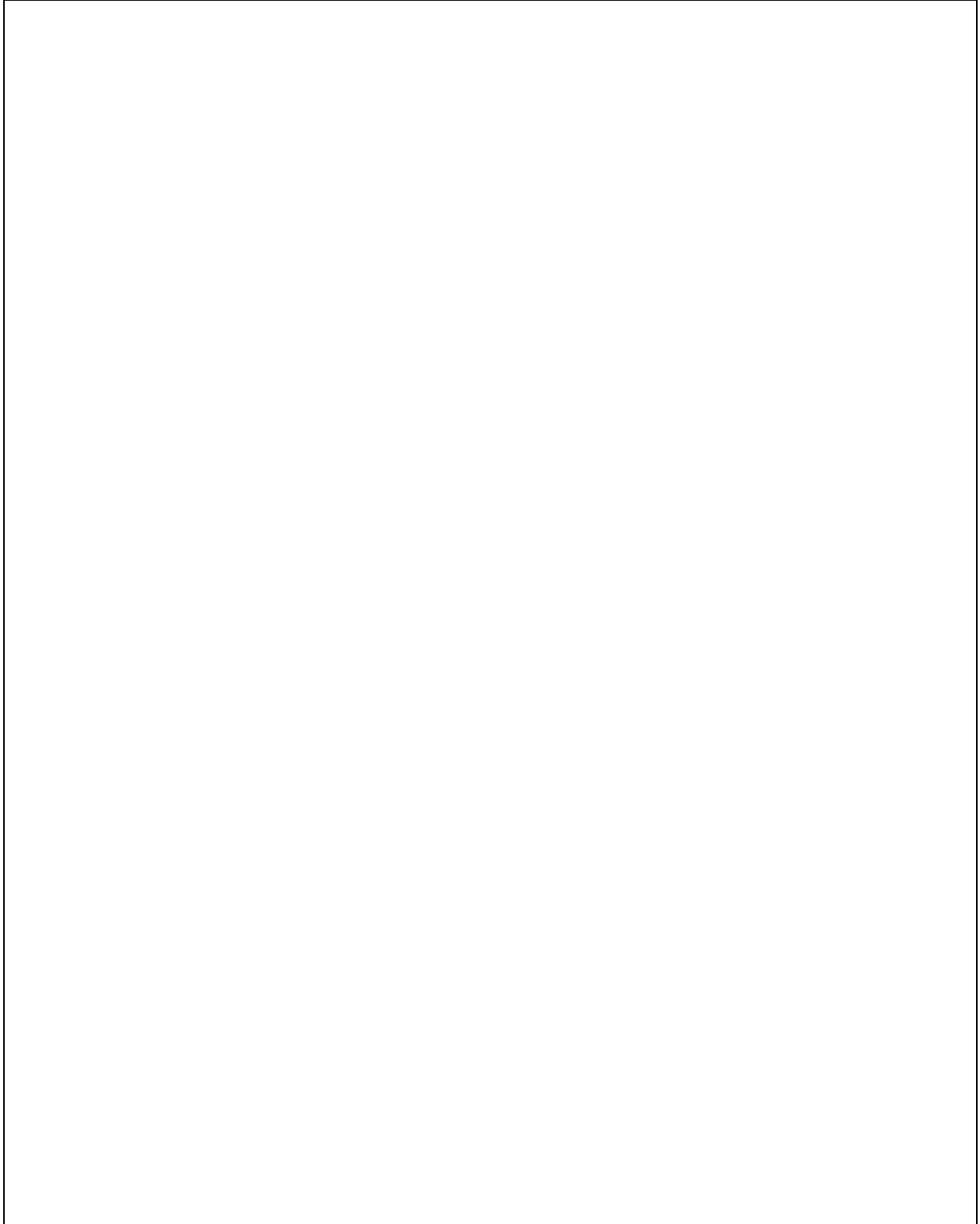
MIS PEAB PAADIS SELJAS OLEMA?

Lisa 7

TÖÖLEHT 4

JOONISTA ENDA PÄÄSTEPAAT.

Kasutatud kirjandus

- Anchor Coloring Pages*. (2015). Külastatud aadressil <http://coloringpagesjos.net/84120-anchor-coloring-pages>.
- Beach Bucket Pail And Shovel Coloring Pages*. (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.tocolor.pics/beach-bucket-pail-and-shovel-coloring-pages/>.
- Estrada, K. (2013). *Hang Ups: Cardigan Weather*. Külastatud aadressil <http://www.dailytitan.com/2013/09/hang-ups-cardigan-weather/>.
- Hobu ohjata, mees piitsata, ...* (s.a.). Külastatud aadressil http://www.folklore.ee/moistatused/em_lugemik/target.php?id=247.
- Kimmie, F. (2014). *Pigeon Stands On Branch Tree Coloring Page*. Külastatud aadressil <https://www.pinterest.com/pin/339107046913962835/>.
- Kivisalu, K. (Koost). (2008). *Mängime! Lahedaid lastemänge*. Tallinn: AS Ajakirjade Kirjastus.
- Kleis, R., Silvet, J., & Vääri, E. (1978). *Võõrsõnade leksikon*. Tallinn: Valgus.
- Kurai, L. (1951). *Meie mängud*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.
- Life Vest Clip Art Reading*. (2014). Külastatud aadressil http://www.clipartpanda.com/clipart_images/life-vest-clip-art-reading-53471508.
- Raadik, S. (2009). *Õpime õues mängides*. Tallinn: Ilo.
- Rake*. (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.dreamstime.com/royalty-free-stock-images-rake-image1523779>.
- Related Pictures Boat*. (s.a.). Külastatud aadressil <http://allcoloringpictures.com/download/Oar1.jpg>.
- Suvel sõedab suurt tiid ...* (s.a.). Külastatud aadressil http://www.folklore.ee/moistatused/em_lugemik/target.php?id=2075.
- Sõidab, sõidab, teed ei ole...* (s.a.). Külastatud aadressil http://www.folklore.ee/moistatused/em_lugemik/target.php?id=2096.
- Tshirt*. (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.freshcoloring.com/wp-content/uploads/2009/10/tshirt.jpg>.
- Villandi, V. (Koost). (1986). *Töökas mees on kõigist ees*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Väike Miku sõedab...* (s.a.). Külastatud aadressil http://www.folklore.ee/moistatused/em_lugemik/target.php?id=2568.
- Whitney, W. D. (s.a.). *Pick Axe*. Külastatud aadressil http://etc.usf.edu/ClipArt/25200/25293/pick_axe_25293.htm.
- Üks hani, kaks nokka?*. (s.a.). Külastatud aadressil

http://www.folklore.ee/moistatused/em_lugemik/target.php?id=2660.

Neljas vaatluspunkt – Vahu ja Adru suured sõbrad

Juhend õpetajale

Antud vaatluspunkt asub kolmanda ja viienda vaatluspunkti vahel. Tuleb jälgida, et ei oleks veele liialt lähedal ja lastel oleks ruumi liikumiseks.

Õpetajale eelnevalt tutvumiseks:

- Khan, S. (2013). *Väike linnuraamat*. Tallinn: Koolibri.
- Kuhn, B. (2014). *Meri ja rannik*. Tallinn: Tea.
- Kalamees-Pani, K., & Runnel, V. (2013). *Lindude elupaigad*. Külastatud aadressil <http://www.natmuseum.ut.ee/sites/loodusmuuseum/files/pildid/Lindude%20elupaigad.pdf>.
- Kumari, E. (1987). Eesti lindude välimääraja. (4. trükk). Tallinn: Valgus.
- Mäger, M. (1994). *Linnud rahva keeles ja meeles*. Tallinn: Koolibri.
- Svensson, L. (2012). *Linnumääraja. Euroopa ja Vahemeremaade lindude välimääraja*. Tallinn: Varrak.

Õppetegevuse eesmärgid vaatluspunktis:

- laps nimetab põhilisemaid merelinde;
- laps vaatleb linde;
- laps kuulab ja imiteerib lindude häälistsusi;
- laps saab teab, mida linnud söövad.

Võimalikud tegevused vaatluspunktis:

- lindude vaatlus ja kirjeldamine;
- vestlused lindudest;
- lindude häälistsuste imiteerimine ja võrdlemine;
- luuletuste lugemine;
- mõistatuste esitamine ja äraarvamine;
- teemat kinnistavad mängud;
- töölehtede täitmine.

Vaatluspunkti tegevuste kirjeldus

Alustatakse mõistatusega, mis juhatavad sisse vaatluspunkti ja koondavad laste tähelepanu.

Loetakse selle vaatluspunkti kohta käivat osa jutust, mis räägib Vahu ja Adru sõpradest

lindudest. Võimaluse korral on kaasas binoklid, et linde vaadelda. Tähelepanu arendamiseks mängitakse mängu „Lind lendab“ (Raadik, 2009). Kuulatakse lindude häälistsusi, tehakse neid järgi ja püütakse määrata, mis lindudega on tegu. Lisaks lindude kuulamisele mängitakse mängu „Kuulame merd“ (Külmallik, 2010).

Neljas osa jutust

Vahul ja Adrul on peale teineteise veel palju sõpru oma Völumaal. Arva ära, kes need on. Nad jutustavad Vahule ja Ardule, mida oma reisidel näevad, nad ei liigu maad ega merd mööda. Lapsed vastavad: „Need sõbrad on linnud.“

Oli aeg, kui Vahu ja Adru ei mõistnud lindude keelt, see oli siis kui nad mööda ilma ringi rändasid, alles siia jõudes hakkasid nad lindude keelt mõistma. Ja mis olekski üks Völumaa ilma imedeta? Kuulame ka üheskoos, mida linnud räägivad ja proovime nende häälistsusi järgi teha.

Teemad vestlusteks:

- lindude välimus;
- lindude söögilaud;
- lindude häälistsuste imiteerimine;
- miks on merelinnud valinud sellise elupaiga?

Luuletused:

- „Meri kiigub läve ees“ (Kesamaa, 1976)

- „Astus rivis hanepere“ lk 32

- *Hani, hani, ka-kaa-kaa,*
kuhu lähed sa? Oota sa!
Sinu poegi näha tahaks,
väikseid valgesulelisi,
keni, punanokalisi.“

Aga hani pani pahaks,
õieli tal kael kui kook,
kael käib muudkui nook ja nook.

„Ära tule, laps, me ette.

*Kiire on, viin poegi vette
kaldaäärde, pilliroogu,
hommikusse merevoogu,
pesema seal kaelu, nokki,
kohendama sulelokki.
Ehkki kodulinnud haned,
südameid meil lööma paneb
kiiremini rand ja vesi...“*

*Nii läks rivis, hulgakesi,
vete poole hanepere.*

*Küll seal lõbusalt end pesti –
sulgi, kaelu, varbalesti!*

*Päike tõstis üle mere
oma sädeleva palge.
Hommikul, kui rand on ere,
olgu hani lumivalge.*

- „Kilul oli vilu“ (Raud, 1987)
 - „Part meres“, lk 115
 - *Ei pardile
see häbi tee,
kui ujub otse
läbi vee.
Kui sukeldub,
siis vee all
on teada iga
tee tal,
ning kui ta märkab kalu,
siis annab neile valu.*
- „Kama üks ja kama kaks“ (Tungal, 2009)
 - „Kalakool“, lk 40
 - *Kalaema pisaraid ei vala,*

*kui ei võeta kooli väikest kala –
eks ta ise kalapoega hari
juba siis, kui see on kalamari!*

*Haridus ei ole kala ala:
kilust ei saa näiteks valaskala,
kui just kool tal kaksteist aastat kestaks,
end ta läbi häda pressiks lestaks.*

Mõistatused:

- Kaks korda sünnib, üks kord sureb? – Lind (*Loomad – linnud*, s.a.).

Õppe- ja liikumismängud:

- „Mere- ja murumängud lasteaedadele“ (Külmallik, 2010)
 - „Kuulame merd“, lk 39
 - *Mere ääres olles paluge lastel silmad kinni panna ja kuulata mere häält. Milline on mere hää! Proovige seda üheskoos kirjeldada. Milliseid hääli veel kostub? Kas need on looduse hääled, või tekitab neid inimene? Kas mere hääle järgi saab tantsida? Proovige järele!*
- „Mängime!“ (Kivisalu, 2008)
 - „Haned – luiged tulge koju!“, lk 33
 - *Ettevalmistus: Valige mängujuht ja püüdjä (hunt). Märkige maha kaks piiri.*
Mängu käik: Mängujuht seisab ühe piiri taga, hunt on kahe piiri vahel. Ülejäänud mängijad on teise piiri taga. Mängujuht hüüab: „Haned-luiged, tulge koju!“ Mängijad vastavad: „Ei saa tulla, hunt on ees!“
Mängujuht: „Tulge ikka, lennates!“ Mängijad katsuvad hundist mööda joosta, hunt aga üritab neid tabada. Kui mängija üle piiri mängujuhi juurde jõuab, on ta päästetud. Kelle hunt kätte saab, see on uus hunt. Ja veel: Võib mängida ka nii, et hundi püütud mängijatest saavad hundi abilised, kes samuti linde tabada püüavad.
- „Õpime õues mängides“ (Raadik, 2009)
 - „Lind lendab“, lk 89
 - *Mängujuht hüüab: „Lind lendab!“ ja tõstab käed tiibadeks. Teised mängijad peavad tegema sedasama. Mängujuht ütleb järjest lindude*

nimetusi ja nende vahele ka loomi või esemeid, kes/mis ei lenda. Ise tõstab ta „tiivad“ alati üles. Kes mängijatest eksib, tõstes tiivad valel ajal, langeb mängust välja.

Juhendid töölehtedele:

- Tööleht 5
 - Joonista linnule puuduvad kehaosad.
 - Eesmärk: lapsel kinnistuvad linnu kehaosad.
- Tööleht 6
 - Ühenda joonega õige sõna õige kehaosaga.
 - Eesmärk: laps loeb linnu kehaosade nimetusi ja ühendab sõnad õige kehaosaga.
- Tööleht 7
 - Joonista, mida linnud söövad.
 - Eesmärk: lapsel kinnistub teadmine lindude toidust.

Soovituslik tegevus hiljem rühmas:

- Plaadilt või internetist kuulata lindude häälistsusi.
 - Plaadid:
 - Populaarteadusliku ajakirja Eesti Looduse (2012/ 05) poolt välja antud CD-plaat „Merelinnurahvas“.
 - Internet:
 - Linnud. (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.loodusheli.ee/ET/loomaliigid/linnud/>.

Lisa 9

TÖÖLEHT 5

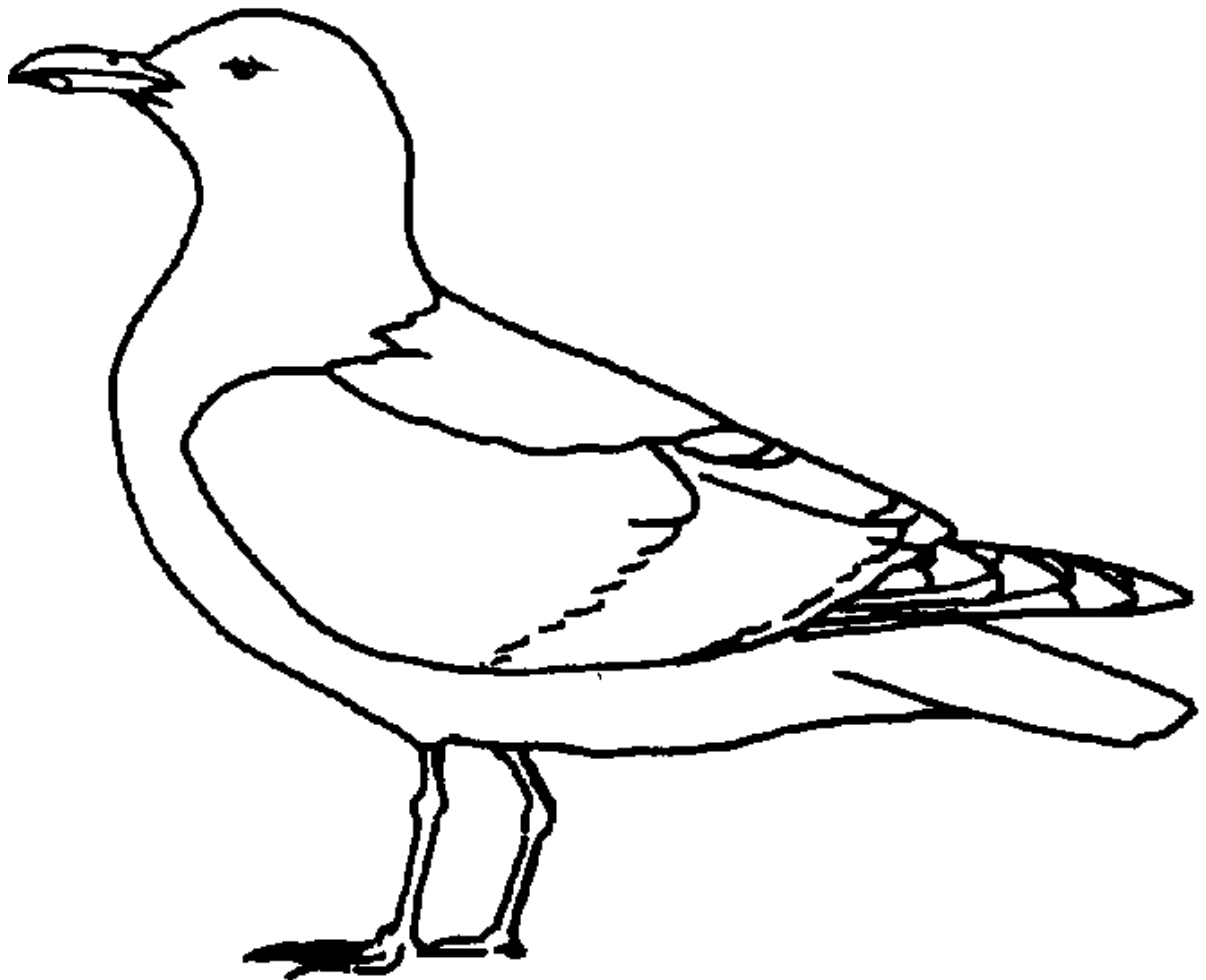
JOONISTA LINNULE PUUDUVAD KEHAOSAD.

Lisa 10

TÖÖLEHT 6

ÜHENDA JOONEGA ÕIGE SÕNA ÕIGE KEHAOSAGA. VÄRVI LIND.

NOKK

PEA

SILM

KAEL

JALAD

SABA

TIIB

SELG

Lisa 11

TÖÖLEHT 7

JOONISTA, MIDA LINNUD SÖÖVAD.

Kasutatud kirjandus

Kesamaa, M. (1976). *Meri kiigub läve ees*. Tallinn: Eesti Raamat.

Kivisalu, K. (Koost). (2008). *Mängime! Lahedaid lastemänge*. Tallinn: AS Ajakirjade Kirjastus.

Külmallik, E. (Koost). (2010). *Mere- ja murumängud lasteaedadele*. Külastatud aadressil http://www.hyria.fi/files/5832/mangude_kogumik.pdf.

Loomad – linnud. (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.miksike.ee/docs/lisakogud/kylli/uus/loomadlinnud.html>.

Raadik, S. (2009). *Õpime õues mängides*. Tallinn: Ilo.

Raud, E. (1987). *Kilul oli vilu*. Tallinn: Eesti Raamat.

Seagull clip. (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.clipartbest.co/sea-gull-clip-art/>.

Tungal, L. (2009). *Kama üks ja kama kaks*. Tallinn: Menu.

Viies vaatluspunkt – Vahu ja Adru isemoodi kunst

Juhend õpetajale

Viies vaatluspunkt asub sääre laiemal osal, neljandast punktist edasi. Seal on erinevaid materjale, mida lapsed saavad kasutada koha peal kunstitöös (Joonis 4).

Joonis 4. Looduslik materjal

Õppetegevuse eesmärgid vaatluspunktis:

- laps tutvub looduslike vahenditega;
- laps kasutab looduslike materjale kunstitegevuses;
- laps laob maapinnale pildi järgi kuju, lisades ise midagi juurde;
- laps teeb koostööd grupiliikmetega.

Võimalikud tegevused vaatluspunktis:

- vestlus looduslikust materjalist ja selle kasutamisest;
- luuletuste lugemine;
- mõistatuste esitamine ja äraarvamine;
- õppe- ja liikumismängud;
- pildi abil grupitöö;
- maapinnale pildi järgi pildi tegemine looduslikust materjalist;
- loodusliku materjalida paberile joonistamine;
- merikarpide korjamine, nende kasutamiseks hiljem rühmas.

Vaatluspunkti tegevuste kirjeldus

Vaatluspunktis laste tähelepanu haaramiseks lugeda luuletust „Midagi ilusat“ (Villandi, 1986). Enne luuletuse lugema hakkamist anda lastele ülesanne, näiteks: tee õpetaja liigutusi

järgi. Seejärel loeb õpetaja viienda osa jutust, kus tutvustatakse Vahu ja Adru kunstivahendeid (looduslikud), ning lapsed saavad neid kasutada kunstitegevuses. Esmalt vaadatakse, mida saab kasutada, mida ümbruses leidub (kivid, adru, kaldale uhutud kõrkjad, merikarbid, liiv), nende kohta esitatakse mõistatusi. Selleks saab mängida mängu „Mis see on?“ ja „Millest ma räägin?“ (Galinskaja, Kelder et al., 1972). Kuna looduslikud materjalid ei ole väga värvilised, siis värvuste kordamiseks sobib liikumismäng „Värvimäng“ (Kivisalu, 2008).

Lastele tuleb rõhutada, et kasutada saab vaid neid taimi, mis enam ei kasva, vaid lebavad maas. Nad jagatakse nelja gruppi. Iga grupp saab pildi, mida maapinnale järgi teha, kasutades looduslikke materjale. Lisaks saab anda lastele ülesandeks pildile midagi ise juurde mõelda. Iga grupp saab enda maapinnal olevast pildist kaaslastele jutustada.

Pärast grupitööd joonistatakse paberile loodusliku materjalida. Vaadatakse, milline jälje erinevad materjalid jätavad. Veel korjatakse üheskoos merikarpe, et neid hiljem rühmas kunstitegevuses kasutada. Selle tegevuse sissejuhatuseks sobivad Ellen Niidu luuletused „Merikarp“, „Koguja“ ning „Liivaranna laul“.

Viies osa jutust

Vahul ja Adrul ei ole selliseid kunstivahendeid, nagu meil on vesivärvid, guašid, plastiliin, värvipliatsid, kuid nad ei ole selle pärast sugugi kurvad. Nemad kasutavad seda, mida siit kätte saavad. Vaata enda ümber ja arva ära, mis on Vahu ja Adru kunstivahendid? Kaks sõpra on lahked ja lubavad meilgi enda vahendeid kasutada. Nad on meie jaoks isegi välja mõelnud pildid. Vahu ja Adru tahtsid, et teeksime nende järgi samasuguse, aga suurema pildi maapinnale. Kasutada võite kõike, mida maast leiate, aga jälgi, et sa võtad vaid taimi, mis enam ei kasva, vaid lebavad maas.

Teemad vestluseks:

- looduses leiduvad vahendid, nende kasutamine;

Luuletused:

- „Suur suislepapuu“ (Niit, 1983)
 - Liivarannalaul“, lk 83
 - Kes on teinud liivakooke,
joonud liiva-mesijooke,
sel on armsaid mängupaiku
ning ta teab ka koogi maiku.*

*Kes on teinud liivalinna,
see võib varsti tööle minna.
Tal on kaevamiseaimu,
kondivaevamiseaimu.*

*Tal on aimdus aknaist, ustest,
kaarjaist võlviõnarustest.
Tema sees on maja pinged,
tema tajub maja hinge.*

*Sestap lausubki see looke:
tehke linnu, tehke kooke,
et teil oleks kätt ja silma
teha kord ka uut maailma!*

○ „Koguja“, lk 113

- *Kui sa kogud marke,
kui sa kogud märke,
ära kogu harke
ja kes teab mis värke.*

*Ära üles nopi
kirbu kabjaraudu
ega karpi topi
konna hüppelaudu.*

*Konn neid ise vajab.
Tal on õudselt kahju,
kui su ema ajab
hüppelauad ahju.*

○ „Merikarp“, lk 148

- *Oh sa eri-eriline,
oh sa meri-meriline
merikarp!
Õhevroosa,*

lõheroosa imearp!

*Kauge sooja mere pahin,
rauge sooja tuule sahin
sinu neelmest,
sinu keermest
kostab kõrva.*

*Kuski päris põhjas aga,
kõige sooja suma taga
on su sees üks piisakene
suure öise tormi tõrva.*

Mõistatused:

- Suur mets, paks mets, silguvarrast sealt ei saa? – Pilliroog (*Suur mets, paks mets ...*, s.a.);
- Vaat vaadi peal, ankur ankru peal, poolik pooliku peal, ots liputab? – Pilliroog (*Aam aami pääl, ..., s.a.*).

Õppe- ja liikumismängud:

- „Õppemängud koolieelses eas“ (Galinskaja, Kelder et al., 1972)
 - „Mis see on?“, lk 97
 - Eesmärk: sõnavara aktiveerimine.
Mängu käik. Mängujuht kirjeldab eset, aga lapsed arvavad ära millega tegemist. „See on tehtud puust, sel on neli jalga ja selg.“ (Tool). Pärast annavad lapsed ise kordamööda mõistatusi.
 - „Millest ma räägin?“, lk 98
 - Eesmärk: kindlustada laste teadmisi esemete tunnusmärkidest.
Mängu käik. Laps valib ühe kõigile nähtava eseme ja kirjeldab seda. Näiteks: „See on akna lähedal, puust, alt kollane, pealt valge, tal on jalad, aga ei saa joosta.“ (Laud.) Kasvataja annab lapsele nõu mitte vaadata koguaeg eseme poole, et mitte end reeta. Kui laps ei tea enam midagi ütelda, aitab kasvataja küsimustega. Näiteks: „Kas see asi on raske?“, „Kas see kuulub ühele lapsele?“ jne. Laps, kes esimesena mõistatab, millisest esemest on jutt, võib kirjeldada järgmist eset.

Ja veel: Vahel võib mängija näiteks pluusile joonistatud lillekesest või patsikummist just selle tibakese nõutud värvi leida – ka see loeb ja mängija võib julgelt edasi astuda. Tasub oma riideid hoolega uurida!

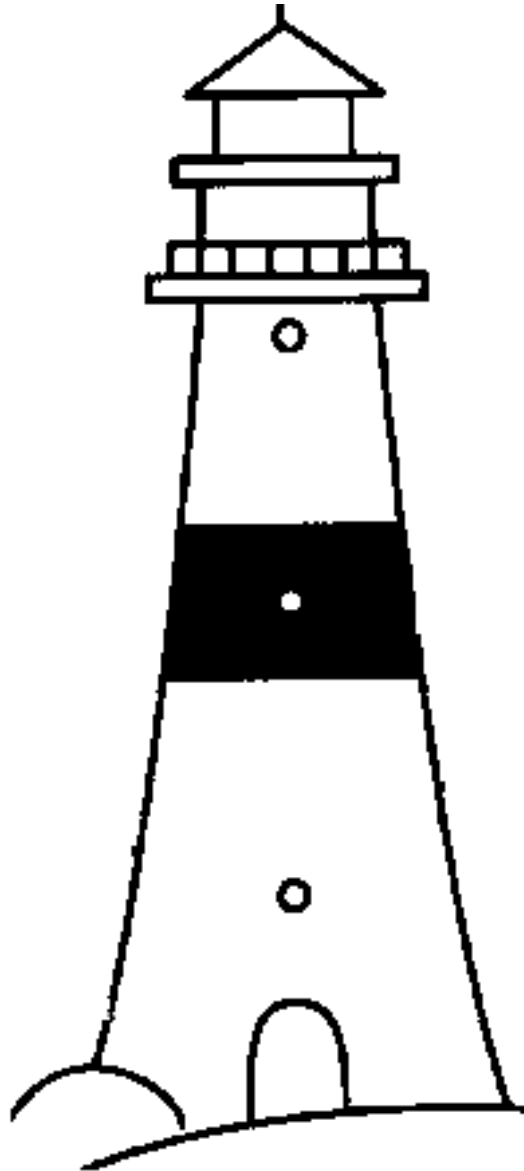
- „Mängime!“ (Kivisalu, 2008)
 - „Värvimäng“, lk 57
 - *Ettevalmistus: Leppige kokku, kui pikk on tibusamm, kukesamm ja elevandisamm. Valige mängujuht.*
Mängu käik: Mängujuht seisab näoga vastu seinale. Kui seinale ei ole, võib ka lihtsalt mängijate poole seljaga seista (või istuda). Teised mängijad on tema selja taga paarikümne meetri kaugusel. Mängujuht hüüab: „Kellel on riietes punast, astub kolm kukesammu ette!“ Nii mängijad ka teevad. Hüüdja nimetab järgemööda erinevaid värve, samuti varieerib ta sammupikkusi. Taha ei tohi hüüdja vaadata. Kes esimesena hüüdja juurde jõuab ja teda puudutab, on järgmine hüüdja (mängujuht).

Juhendid töölehtedele:

- Tööleht 8 - 11
 - Moodusta maha sarnane pilt. Kasuta selleks kive, adru, liiva, merikarpe ja kõrkjaid. Lisa pildile midagi juurde.
 - Eesmärk: laps teeb kaaslastega koostöös pildi järgi maha sarnase pildi.
 - Lapsed jagatakse nelja gruppi. Iga grupp saab ühe pildi. Koos tehakse pildi järgi maapinnale sarnane pilt.

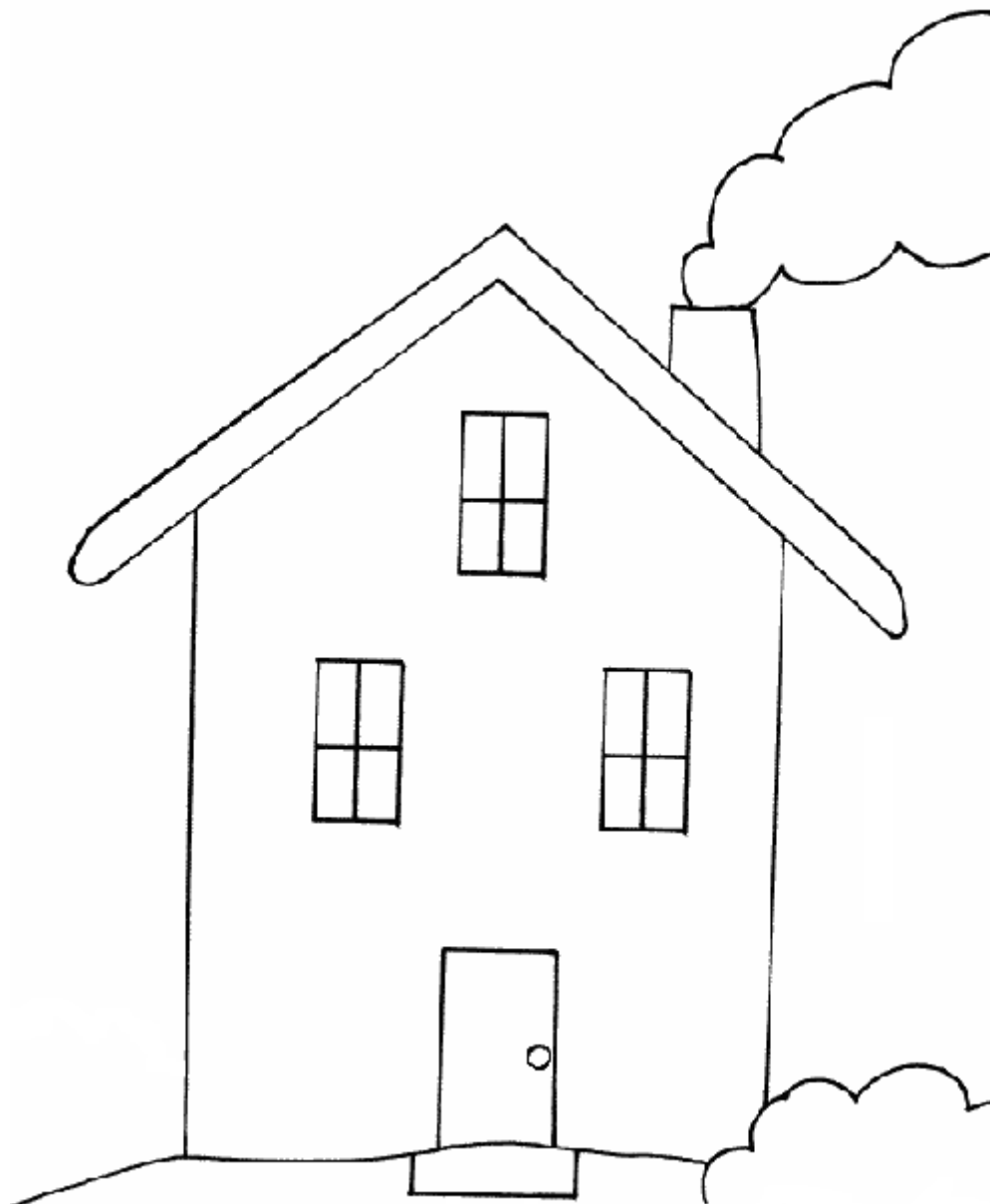
TÖÖLEHT 8

MOODUSTA MAHA SARNANE PILT. KASUTA SELLEKS KIVE, ADRU, LIIVA,
MERIKARPE JA KÕRKJAID. LISA PILDILE MIDAGI JUURDE.

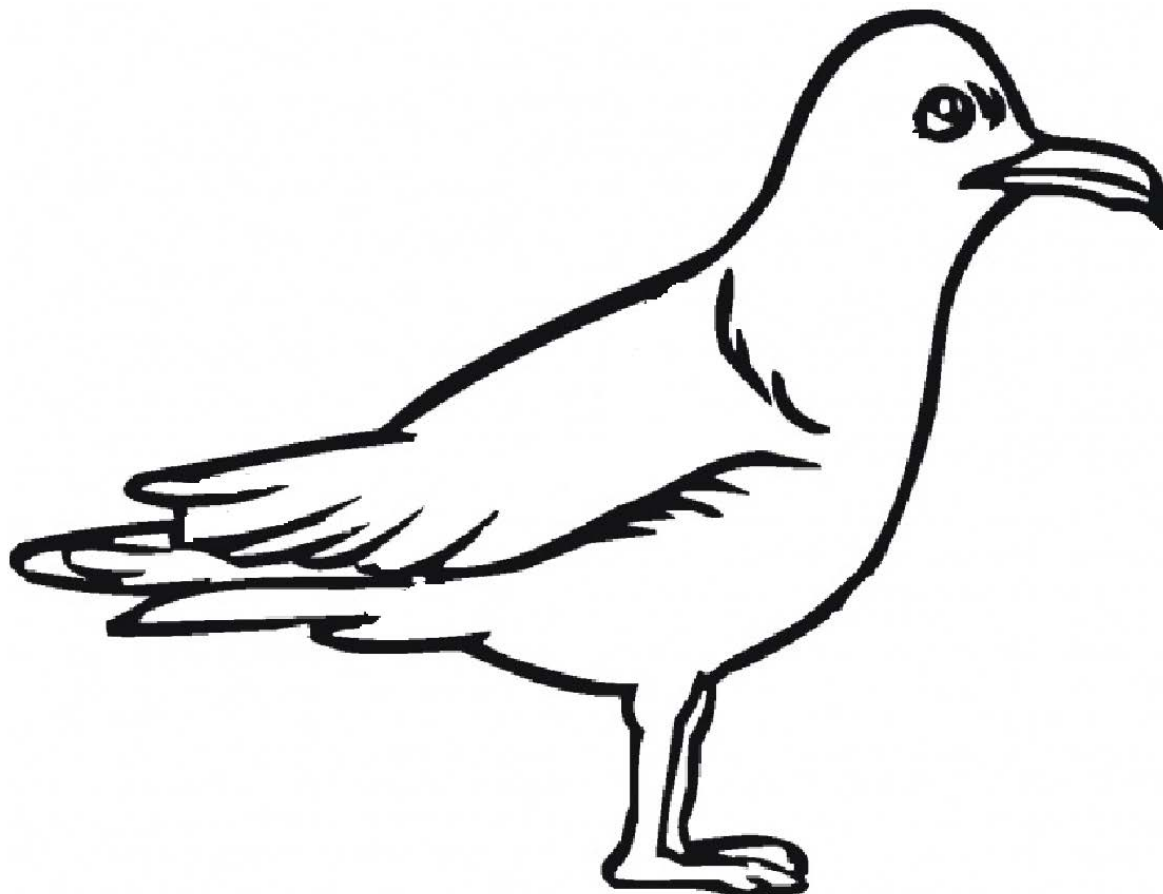
TÖÖLEHT 9

MOODUSTA MAHA SARNANE PILT. KASUTA SELLEKS KIVE, ADRU, LIIVA, MERIKARPE JA KÕRKJAID. LISA PILDILE MIDAGI JUURDE.

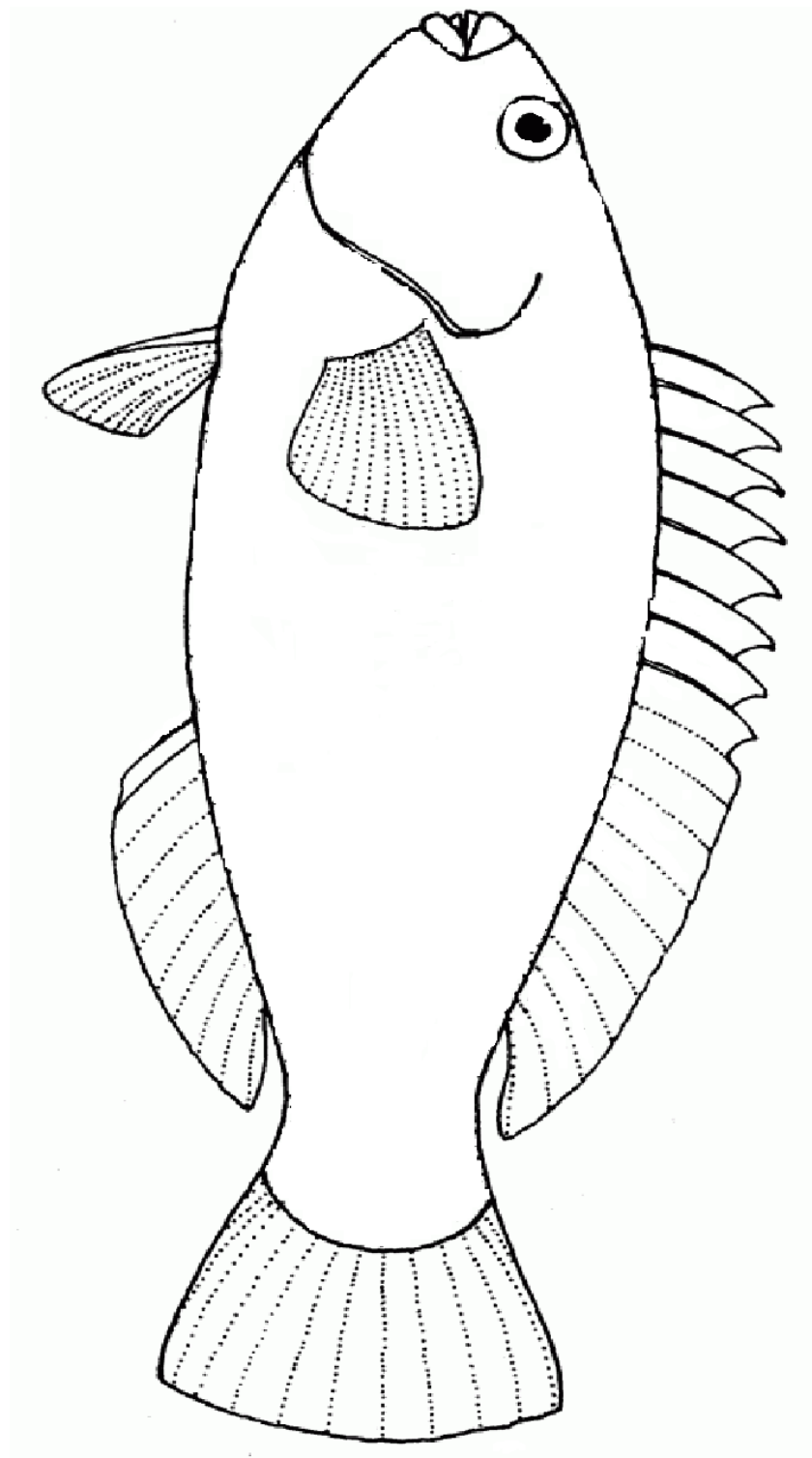
TÖÖLEHT 10

MOODUSTA MAHA SARNANE PILT. KASUTA SELLEKS KIVE, ADRU, LIIVA,
MERIKARPE JA KÕRKJAID. LISA PILDILE MIDAGI JUURDE.

TÖÖLEHT 11

MOODUSTA MAHA SARNANE PILT. KASUTA SELLEKS KIVE, ADRU, LIIVA, MERIKARPE JA KÕRKJAID. LISA PILDILE MIDAGI JUURDE.

Kasutatud kirjandus

Aam aami pääl, ... (s.a.). Külastatud aadressil

http://www.folklore.ee/moistatused/em_lugemik/target.php?id=1.

Coloring picture of lighthouse in the middle of the sea. (2015). Külastatud aadressil

<http://www.coloring-pictures.net/drawings/lighthouse/lighthouse-in-the-middle-of-the-sea.php>.

Fish drawing 51. (2014). Külastatud aadressil <http://wallruru.com/fish-drawing-51-1120-backgrounds.html>.

Galinskaja, H., Kelder, E., Lootsar, E., & Rohtla, A. (1972). *Õppemängud koolieelses eas*. Tallinn: Valgus.

House coloring. (2009). Külastatud aadressil <http://beststockpictures.toinspire.in/coloring-pages/house-coloring-pages/house-coloring-pages-buildings-017/>.

Kivisalu, K. (Koost). (2008). *Mängime! Lahedaid lastemänge*. Tallinn: AS Ajakirjade Kirjastus.

Seagull Coloring Pages. (s.a.). Külastatud aadressil <http://imgarcade.com/1/seagull-coloring-pages/>.

Suur mets, paks mets, ... (s.a.). Külastatud aadressil

http://www.folklore.ee/moistatused/em_lugemik/target.php?id=1615.

Kuues vaatluspunkt – Saladuslikud pakud

Juhend õpetajale

Vaatluspunkt asub vana paadislipi juures, millest on järgi jäänud vaid pakud (Joonis 5).

Joonis 5. Pakud rannal

Õppetegevuse eesmärgid vaatluspunktis:

- laps räägib kaaslastele, mis eesmärk on pakkudel;
- laps koostab kaaslastega jutu pakkudest;
- laps moodustab maapinnale kividest tähti ja numbreid;
- laps võrdleb kive.

Võimalikud tegevused vaatluspunktis:

- vestlus pakkudest;
- otsitakse huvitav kivi ja räägitakse sellest kaaslastele;
- kivide uurimine ja vaatlemine;
- kivide rühmitamine värvuse, suuruse, kuju alusel;
- õppe- ja liikumismängude mängimine;
- töölehtede täitmine.

Vaatluspunkti tegevuste kirjeldus

Jutustatakse antud vaatluspunkti kohta käiv osa jutust, millega jäetakse laste fantaasiale ruumi ning neil tuleb leida lahendusi, milline otstarve võis olla rannas olevatel pakkudel. Lapsed mõtlevad jutule ise lõpu mängides mängu „Lausekett“ (Raadik, 2009), „Mis juhtus pärast?“ (Galinskaja, Kelder et al., 1972) või vabalt fantaseerides.

Kuna vaatluspunktis on palju kive, siis saab neid kasutada erinevates mängudes ja tegevustes. Mängida võib „Võitlus kivide pärast“ ning osavusmängu kividega (Põldmaa, 2009). Kivide võrdlemisel ja uurimisel (värvus, kuju, suurem – väiksem, raskem – kergem) on abiks töölehed, millele joonistad kolm kivi (Tööleht 12) või leida kujunditele sarnaseid kive (Tööleht 13) ning võrreldakse neid omavahel. Samuti saab kive kasutada maapinnale tähtede ja numbrite moodustamiseks.

Kuues osa jutust

Vahul ja Adrul on teile üks suur küsimus. Nimelt ei ole nad suutnud siin elamise ajal välja mõelda, mis otstarve võiks neil pakkudel olla. Omavahel rääkides kutsuvad sõbrad neid saladuslikeks pakkudeks, kuid nad tahaksid teada, mille pärast pakud siin rannal on.

Vahu ja Adru on arvanud sedagi, et pakkudel on mingi seos kividega, kuna nende ümber on nii palju kive. Samas ei ole nad kindlad. Tihti veedavad sõbrad aega mõeldes neile pakkudele ja sellele, milline saladus nendega seotud on. Mis teie arvate, miks need siin on?

Teemad vestluseks:

- Vahu ja Adru salajased pakud;
- kivide erinevused;
- kivide kasutusala.

Õppe- ja liikumismängud:

- „Õpime õues mängides“ (Raadik, 2009)
 - „Lausekett“ lk 61
 - *I variant: Mängijad seisavad viirus. Esimene ütleb lause algussõna, teine lisab järgmise ja võtab esimesel käest kinni. Sõnu lisatakse seni, kuni osatakse. Vaadatakse, kui pika lauseketi suutsid mängijad moodustada. Teisel korral alustatakse mängu viiru lõpust.*
 - *II variant: Mängijad jagatakse kahte rühma, kes võistleavad omavahel lause pikkuse osas.*
 - *III variant: mängijad asetsevad väljakul vabalt. Juhtmängija ütleb esimese sõna. Mängija, kes soovib jätkata, asub esimese kõrvale, võtab tal käest ja ütleb sõna. Öeldud sõnu korratakse, kuni lisandub uus sõna.*
- „Kui sul on vahendiks vaid kivid“ (Põldmaa, 2009)

- „Võitlus kivide pärast“
 - *Vahendid: kivid*
Kiirus, valmisolek.
Kive koguda ühe võrra mängijatest vähem. Stardijoonest umbes 20 m kaugusele paigutada kivid (paralleelselt stardijoonega) umbes 0,5 m vahedega.
Märguande peale jooksevad mängijad kivide juurde. Mängijad püüavad jala ühele kivile panna. Kivi kuulub mängijale, kelle jalg on seal esimesena. Üks mängija jääb kivist ilma ja langeb mängust välja. Kivide reast kõrvaldatakse üks kivi ja allesjäänud mängijatele antakse uus start. Võitlus kivide pärast lõpeb, kui mängu jääb vaid üks mängija, võitja.
- Osavusmäng kividega (Põldmaa, 2009)
 - *Vahendid: väikesed paekivid.*
 - *Kiirus, osavus*
Moodustada võistkonnad ja kokku leppida raja pikkus. Võistlusrada hakatakse läbima etteantud ülesannete alusel ja iga võistkonna liige täidab sama ülesannet. Võistelda saab järgmistel aladel:
Stardijoonel aseta kivi käe seljale, tagasiteel vaheta kätt.
Stardijoonel aseta kivi avatud peopesale, tagasiteel vaheta kätt.
Stardijoonel aseta kivi jalalabale, tagasiteel vaheta jalga.
Aseta kivi turjale ja läbi rada nii kiiresti kui suudad.
Moodusta võistkonna siseselt paarid. Aseta kivi ühe mängija peopesale. Paariline hoiab tema kätt randmest. Rada läbida paaris joostes.
Tagasiteel vahetada osad.
Kohandatud vastavalt tingimustele: vahendina kasutada mistahes kivi, kuna paekive vaatluspunktis ei leidu.
- „Õppemängud koolieelses eas“ (Galinskaja, Kelder et al., 1972)
 - „Mis juhtus pärast?“ lk 109
 - *Eesmärk: Teadmiste kinnistamine, kiire reageerimise harjutamine.*
Mängu käik. Kasvataja nimetab eseme või nähtuse ja laseb mõnel lapsel ütelda, mis sellega pärast juhtus. Näiteks ütleb ta „Liblikas lendab“, nimetatud laps aga jätkab „Istub kapsalehele ja muneb sinna

munad“. Järgmine laps: „Munadest tulevad tõugud“, „Tõugud söövad kapsalehte“ jne.

Kohandatud vastavalt tingimustele: Eesmärgiks ei ole selles vaatluspunktis niivõrd teadmiste kinnistamine, vaid lapse fantaasia aktiveerimine. Õpetaja alustab näiteks: „Sõber Kajakas rääkis Vahule ja Adrule pakkude saladuse.“ Lapsed lisavad järjest lauseid juurde ning tekib fantaasiajutt.

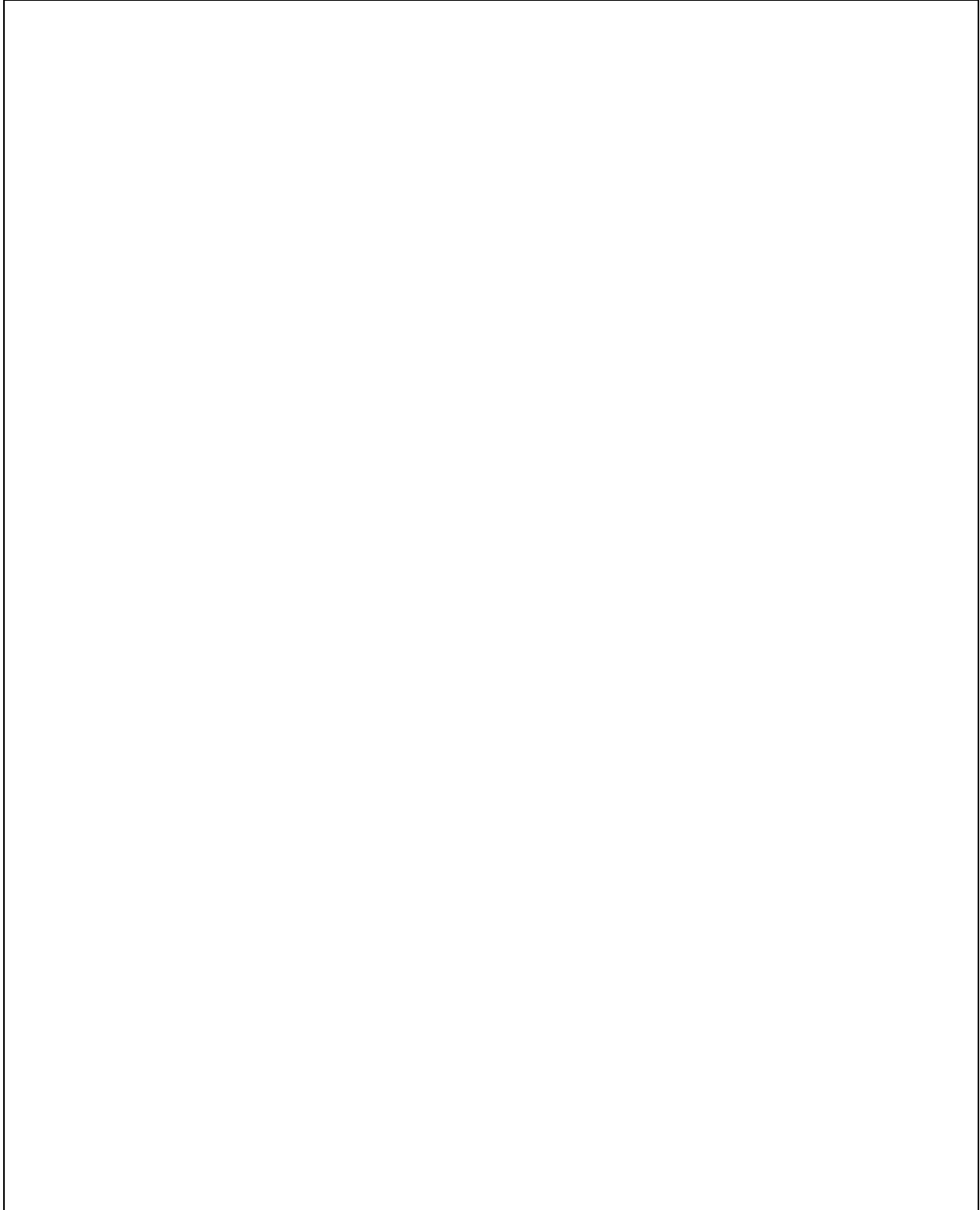
Juhendid töölehtedele:

- Tööleht 12
 - Vali kolm huvitavat kivi. Vaata neid ja joonista siia.
 - Eesmärk: laps uurib kive, otsib enda jaoks huvitavaid ning loendab neist kolm, mida töölehele joonistad.
- Tööleht 13
 - Millise kujuga kive leiad? Värvige need kujundid.
 - Eesmärk: laps võrdleb kivide kujusid paberil olevate kujunditega ja leiab sarnaseid.

Lisa 18

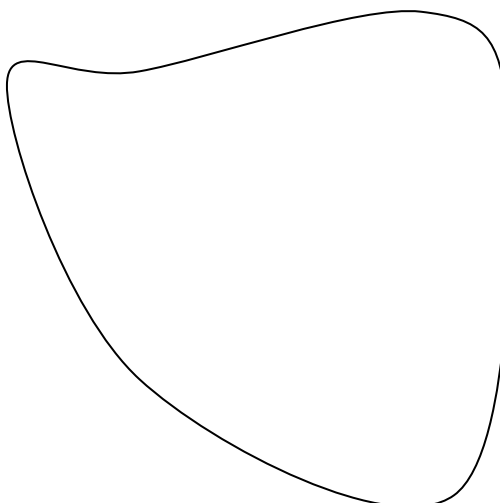
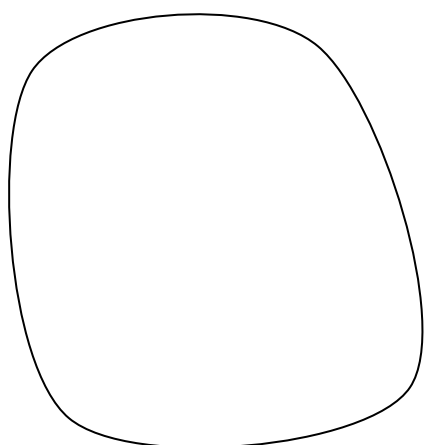
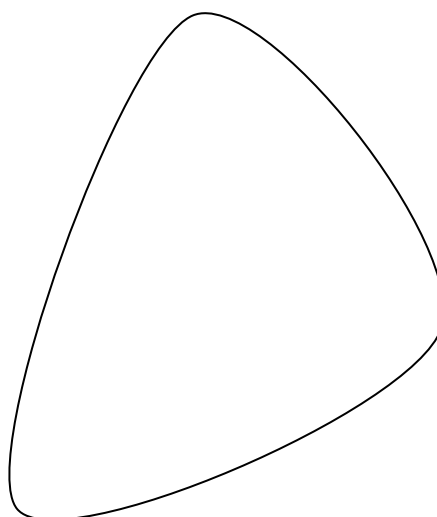
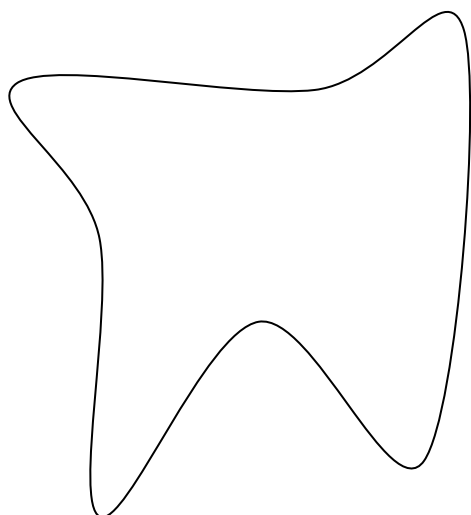
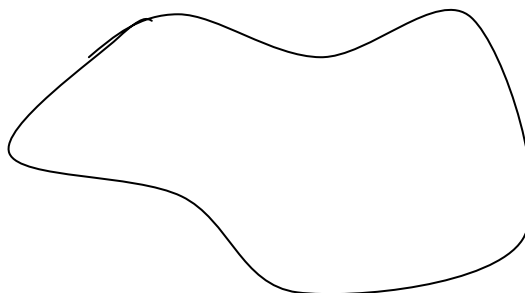
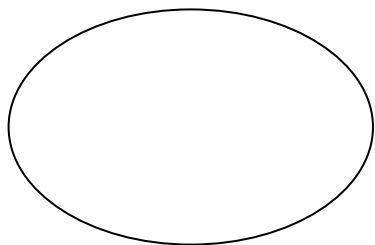
TÖÖLEHT 12

VALI KOLM HUVITAVAT KIVI. VAATA NEID JA JOONISTA SIIA.

A large, empty rectangular box with a thin black border, occupying the lower half of the page. It is intended for a student to draw or write their response to the task above.

TÖÖLEHT 13

MILLISE KUJUGA KIVE LEIAD? VÄRVI NEED KUJUNDID.

Kasutatud kirjandus

Galinskaja, H., Kelder, E., Lootsar, E., & Rohtla, A. (1972). *Õppemängud koolieelses eas*. Tallinn: Valgus.

Põldmaa, A. (2009). *Kui sul on vahendiks vaid kivid*. Külastatud aadressil

<http://www.lasteaed.net/2009/06/07/kui-sul-on-vahendiks-vaid-kivid-%E2%80%A6/>.

Raadik, S. (2009). *Õpime õues mängides*. Tallinn: Ilo.

Seitsmes vaatluspunkt – Võlumaa ilmavaatlus

Juhend õpetajale

Vaatluspunkt on Sõrve külastuskeskuse kõrval aiaga piiratud alal. Muruplatsil on puid ja küllaldaselt ruumi pikniku pidamiseks ning mängimiseks (Joonis 6).

Joonis 6. Aiaga piiratud ala

Õppetegevuse eesmärgid vaatluspunktis:

- laps koristab enda järgi ümbruse;
- laps mõõdab puu tüve ümbermõõdu ja võrdleb tulemust teiste mõõtmistulemustega;
- laps vaatleb ja kirjeldab ilma.

Võimalikud tegevused vaatluspunktis:

- piknik ja enda järelt koristamine;
- kriidiga paberile puukoore jäljendi tegemine;
- puude tüvede ümbermõõdu mõõtmine nööri dega;
- saadud tulemuste võrdlemine;
- ilmavaatlus ning ilma kirjeldamine;
- vestlused looduses käitumisest, ilmast, kokkuvõtte õpperajast;
- luuletuste lugemine;
- mõistatuste esitamine ja äraarvamine;
- mängude mängimine;
- töölehtede täitmine.

Vaatluspunkti tegevuste kirjeldus

Jutustatakse seitsmes osa jutust, mis suunab looduses käituma heaperemehelikult. Peetakse piknik ning koristatakse enda järelt – looduse hoidmine.

Puude võrdlemiseks saab mängida mängu „Puude mõõtmine“ ja „Vaheta puud“ (Külmallik, 2010). Puukoorte erinevusi saab võrrelda, kui kriidiga paberile jäljend teha. Hiljem saab seda kasutada rühmas kunstitegevuses.

Mõistatustega suunatakse laste tähelepanu ilma vaatlemisele ja meenutamisele, milline see on olnud terve õpperaja vältel. Selle teema käsitlemise juurde sobivad mängud „Lennukid udus“ ning „Tuul ja pilved“ (Raadik, 2009), „Ütle vastupidi“ (Galinskaja, Kelder et al., 1972), „Päike ja vihm“ (Külmallik, 2010) ja „Vihm“ (Kurai, 1951).

Seitsmes osa jutust

Vahu ja Atru on enda võlumaa mitmeid imesid teile tutvustanud. Sõbrad valisid välja just need, mis on nende arvates kõige huvitavamad. Siiski on siin veel nii mõndagi huvitavat, aga selle jätavad nad teile arvata. Niisiis, mida Vahu ja Atru pole meile näidanud, kuid teile jäi meelde ja soovite seda ka teistele rääkida või näidata. Vihjeks lubasid nad nii palju öelda, et need võivad olla seotud ilmaga, lõhnaga, huvitavate ehitistega. (Lapsed räägivad ilmast, lõhnadest, mida mere ääres tunnevad, avaldavad arvamust meres olevate rannakaitse ehitiste kohta).

Vahu ja Atru teavad, et väga mõnus on looduses piknikku pidada. Nad tahaksid, et ka teie tunneksite seda. (Hakatakse piknikku pidama). Kuid kindlasti tuleb vaadata peale piknikku, et endast ei jääks prügi maha. Loodust tuleb puhtana hoida, et ka teistel oleks Vahu ja Atru Võlumaal hea olla.

Hiljem bussi juures. Vahu ja Atru on rõõmsad, et te neil külas käisite ja soovivad teile head reisi lasteaeda tagasi.

Teemad vestluseks:

- Kuidas käituda looduses heaperemehelikult?
- Milleks on vaja loodus puhtama hoida?
- Milline on ilm, kuidas muutus õpperaja ajal?
- Kokkuvõte – tegevused Vahu ja Atru Võlumaal. Milliseid imesid see paik veel endas peita võiks?

Luuletused:

- „Suur suislepapuu“ (Niit, 1983)
 - „Tuulelohe“, lk 53
 - *Tuulelohe, tuulelohe
leiab tuule üles kohe.*

*Lendab nagu kerge pilv,
vaatab, kas on selge ilm.*

*Tuulelohe, tuulelohe
läheks kas või kuule kohe,
kui ta teaks, et nõõrita
äkki pea ei pöörita.*

*Tuulelohe, tuulelohe
ajab naeru peale kohe.*

- „Lätikeelne jäätis“ (Tungal, 2006)

- „Oo-vihm ja hoovihm“, lk 24

- *Mis seal sahiseb?
Ah oo-vihm?
Kähku õue – ega too vihm
märjaks kedagi ei tee!
Läbinisti kuiv on see!
Siis, kui pilvist o-sid sajab,
ohohoo, kuis hoov siis kajab!
Me ei jookse o-de eest –
O on, muide, tühi seest!*

*Hoovihm – see on teine asi!
Pilv me peade kohal lasi
lahti halli vetevoo...
Hoovihm, see teeb hohohoo!
Hohohoo, kõik jookske varju,
kui teil pole vihmavarju!
Hetkega on läbimärg
ho-ho-hobune ja härg!*

- „Kama üks ja kama kaks“ (Tungal, 2009)

- „Vikerkaares triipe seitse“, lk 13

- *Sõbrad, üllatab ehk teid see –
vikerkaares triipe seitse!*

*Number 1 on punane –
lihavõttemunane.
Teiseks värviks on oranž –
apelsinikoore klants!
Kolmas triip läks kollaseks –
las ta seal siis olla, eks?
Selle järel kohe vist
leida võib ka rohelist.*

*Seejärel kulla inime,
üks triip on helesinine
ja teine hulga tumedam –
kuid üldse mitte kumeram!
Ja lõpuks lilla – tead sa, et
meist mõni ütleb: violett?*

○ „Paduvihm“, lk 17

<i>■ Oi-oi, oli see vast sadu! Vihmaussist sirgus madu! Iga puu end puhtaks pesi – voolas, voolas vihmavesi!</i>	<i>Näha pole linnukesi – vihm ka nende pesi pesi, nüüd nad kuivatavad sulgi hoolega ja üksipulgi...</i>
--	---

<i>Loomariik on vait ja vaga – muist on koopas luku taga, muist veel põõsas vihmavarjus... Mõni vaikselt jooma harjus.</i>	<i>Plagistavad ainult kured, kuulutades oma muret: mis sa ikka häda varjad, kui on munad läbimärjad!</i>
--	--

• „Rohupäike“ (Mänd, 1986)

○ „Tuul“, lk 85

<i>■ Tuul, tuul, rännumees, kuhu täna viib sind tee?</i>	<i>Tuul, tuul, rännumees, mis sind homme ootab ees?</i>
--	---

<i>Algul rannas tuhistan, pärast merel vuhistan ja siis ookeanil ma kihutan orkaanina.</i>	<i>Kõrgel pilve mägismaal terve päeva ronin ma risti-rästi, rästi-risti, mängin hästi alpinisti.</i>
--	--

○ „Pilvelaul“, lk 86

*■ Valge lõbus pilvejänes
keksib aasal, siniaasal
ja ta kümme väikest poega
keksib kaasa, keksib kaasa.
Äkki tuleb pilvehunt,
kole hunt, kuri hunt.
Jänes hakkab pabistama, pabistama*

ja ta kümme väikest poega
 sabatutte vabistama.
 „Kurjal hundil kihvad paljad,
 oi-oi-oi!
 Kihvad on kui mõõgad haljad,
 oi-oi-oi!
 Kui ta kihvad meisse lööb,
 lööb, lööb, lööb,
 siis meid kohe ära sööb,
 sööb, sööb, sööb.
 Kuhu minna? Kuhu joosta?
 Kuhu peitu pageda?
 Ühtki puud ja põõsast pole
 suurel taevalagedal.
 Jookske, jookске, jookске, jalad,
 lähedal on hundi suu.
 Appi, appi, päike palav,
 tule appi, tugev tuul!“
 Päike sihib mitu noolt, mitu noolt,
 mitukümmend tulist noolt, tulist noolt.
 Tuulgi tuleb teiselt poolt, teiselt poolt,
 puhub, puhub, puhub, puhub,
 puhub otse hundi suhu.
 Pilvehundist tükid taga,
 tükikestest saavad aga
 pisikesed jänesed.
 Jälle valge pilvejänes
 keksib aasal, siniaasal,
 nüüd tal sada väikest poega
 keksib kaasa, keksib kaasa,
 keksib kaasa lõbusalt.

Mõistatused:

- „Valik saadetud mõistatustest“ (2013)
 - Õues muutub palju, toas ei põrmugi? – Ilm;

- Põder jookseb üle põllu, jalad maha ei puutu? – Tuul;
- Nutab kui laps, ulub kui koer? – Tuul;
- Kui sa mind näed, siis ei näe sa kedagi, kui sa mind ei näe, siis näed sa igäüht? – Udu;
- Pikem kui kirikutorn, peenem kui karjavits? – Vihm;
- Suvel sõidab sorinal, talvel tasahiljukesi? – Vihm;
- Jaluta kõnnib, tiivuta lendab? – Pilv;
- Puudutavad mägesid ja õhku? – Pilv;
- Loe mind eest või tagant otsast, ikka tõusen maast või metsast. Tõusen aina kõrgemale - toon sul vihma lähemale. Olen paks ja langen maha - siis sa loodad heina teha? – Udu;
- Jalge all on, aga kinni ei võtta ei saa? – Udu;
- Hobu hirnub Hiiumaal, hää! kuulda meie maal? – Äike;
- Vinta-vänta, kinta-känta, silmapilgu sähvatus? – Äike;
- Siidilõngast seotud, kullalõngast kootud, istub ilma ääre peal? – Päike;
- Hommikul sünnib, õhtul sureb? – Päike;
- Sind vaatab, aga ennast vaadata ei lase? – Päike;
- Kasvab ja kahaneb, otsa ei saa kunagi? – Päike;
- Mitmet karva viiruline, kena lint ja triibuline? – Vikerkaar;
- Haavleid kõik maailm täis, kütti pole kusagil? – Rahe.

Õppe- ja liikumismängud:

- „Mere- ja murumängud lasteaedadele“ (Külmallik, 2010)
 - „Vaheta puud“ lk 18
 - *Seda mängu saab mängida paigas, kus kasvab lähestikku puid (metsas, pargis, aias). Kõik osalised peale ühe valivad endale puu ning seisavad selle tüve juurde. Kui puid on rohkem, kui mängijaid, siis märgitakse ära (näiteks seotakse ümber puu pael või nööri), millised puud on mängus. Mängija, kellel oma puud ei ole, seisab teiste keskele ja hüüab: „Ära vaata kuud – vaheta puud!“ Selle peale peavad kõik mängijad oma puu maha jätma ja endale mõne teise puu otsima. Hüüdjä püüab kiiresti ka endale puu leida. Et mängus olevaid puid on üks vähem, kui mängijaid, jääb keegi taas ilma. Temast saab järgmine hüüdjä.*

- „Puude mõõtmine“ lk 35
 - *Lapsed mõõdavad puu jämedust kätega ja nööriga, võrdlevad ühe puu jämedust teisega. Nööriga mõõtmisel tehakse nööri sisse sõlm ning asetatakse nöör sirgelt maha. Nüüd saab mõõta, kui mitme jalalaba või vaksa pikkune on puu ümbermõõt. Lapsed õpivad mõõtma puu kõrgust: laps eemaldub puust nii kaugemale, kuni ta ette kummardudes ja jalgade vahelt vaadates näeb puu latva. Mõõdetakse kaugus sellest kohast puuni. See kaugus ongi ligikaudu võrdne puu kõrgusega.*
- „Päike ja vihm“ lk 18
 - *Selles mängus läheb vaja kollast ja sinist sahistajat (saab teha õhukestest ribadest lõigatud prügikottidest). Üks mängija saab sinise sahistaja – tema on Vihm. Teine mängija saab kollase sahistaja – tema on Päike. Ülejäänud mängijad on mängualal vabalt ringi jooksmas. Vihm ja Päike hakkavad mängijaid taga ajama. Kui Vihm puudutab oma sahistajaga mängijat, jääb see seisma ja hakkab ühel kohal hüplema nagu vihmapiisk. Päikese ülesanne on oma puudutusega vihmapiisad ära kuivatada, et need saaks jälle jooksmas minna. Mõne aja pärast valitakse uus Vihm ja Päike ning mäng kordub.*
- „Meie mängud“ (Kurai, 1951)
 - „Vihm“ lk 28
 - *Maa-ala mõlemasse otsa tõmmatakse paralleelsed jooned, mis tähistavad kahte maja. Kõik mängijad asuvad ühte majja. Kahe maja vahele „õue“ jääb aga üks pioneeridest, kes mängu juhib ehk teisi püüab.*
Mängujuht küsib, pöördudes mängijate poole: „Kas te vihma kardate?“ kõik kooris vastavad: „Ei karda“ ja jooksevad teise majja. Mängujuht püüab jooksjaid, kinnipüütnud astuvad mängust välja. Seejärel esitab mängujuht jälle sama küsimuse ja mängijad jooksevad endisesse majja tagasi. (...) joosta võib ainult edasi, tagasi pöörduda aga ei tohi.
Kohandatud vastavalt tingimustele: piiridena kasutada nööre, kuna need ei jäta maha jälge, mängust väljalangemise asemel võib vahetada mängujuhti.

- Märkus: Oma vana päritolu tõttu on mängu kirjelduses kasutatud laste asemel sõna „pioneer“.
- „Õpime õues mängides“ (Raadik, 2009)
 - „Tuul ja pilved“, lk 54
 - *Mänguväljak on „taevas“, kus lapsed moodustavad kätest kinni hoides rühmadena lapergused „pilved“. „Pilv“ peab koosnema vähemalt kolmest mängijast. Valitakse „tuul“, kes hakkab puhudes „pilvi“ taga ajama. „Pilved põgenevad tuule eest. Kui „tuul“ jõuab mõne „pilveni“ ja puudutab selle mängijat, siis saab sellest mängijast ka „tuul“. Niimoodi muutub „tuul“ aina tugevamaks, saades juurde uusi puhujaid. Mängitakse seni, kuni pole järele jäänud ühtegi „pilve“, st vähemalt kolmest mängijast koosnevat ringi.*
 - Reeglid. „Pilve“ moodustanud mängijad ei tohi „tuule“ eest põgenemisel kätest lahti lasta. Kui see juhtub, „sajab pilv tühjaks“, st lahkub mängust. „Pilvest“ lahkunud mängija ei tohi püüda oma „pilve“.*
- „Kuula ja paranda“ (Galinskaja, Kelder et al., 1972, lk 107 järgi)
 - Eesmärk: kinnistada laste teadmisi õpperaja kohta.

Vahendid: kivid.

Mängu käik. Õpetaja annab kellelegi kivi ja ütleb mõne õpperajal õpitud fakti või mõtte, kuid muudab seda veidi, palli püüdjale peab õpetaja öeldut parandama. Näiteks: majakat on vaja lindudele – majakat on vaja meremeestele, mänd on põõsas – mänd on puu, Sõrve päästejaam on praegu olemas – Sõrve päästejaama ei ole enam ammu olemas, praegu on tuulevaikne – praegu on tuuline jne. Laps viib kivi õpetajale tagasi peale öeldut parandamist, õpetaja annab kivi järgmisele lapsele ja mäng jätkub.

Juhendid töölehtedele:

- Tööleht 14
 - Joonista, mis sulle kõige rohkem meeldis Vahu ja Adru Völumaal.
 - Eesmärk: laps meenutab õpperaja vaatluspunkte ja tegevusi ning joonistab pildi.
- Tööleht 15
 - Joonista, millised on sõbrad Vahu ja Adru.

- Eesmärk: laps joonistab Vahu ja Adru nagu ta neid enda jaoks ette kujutab.

Lisa 21

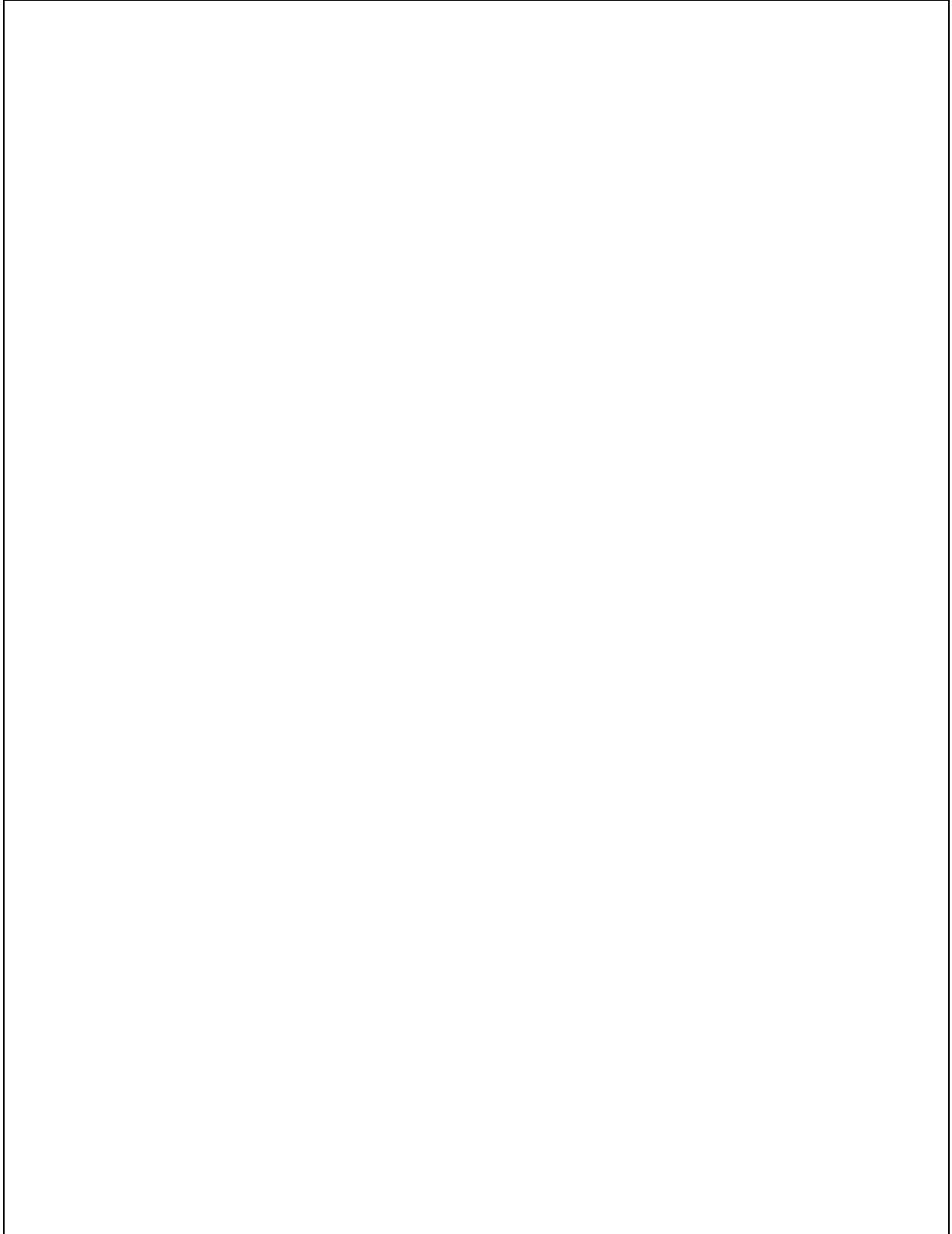
TÖÖLEHT 14

JOONISTA, MIS SULLE KÕIGE ROHKEM MEELDIS VAHU JA ADRU VÕLUMAAL.

Lisa 22

TÖÖLEHT 15

JOONISTA VAHU JA ADRU.

Kasutatud kirjandus

Kurai, L. (1951). *Meie mängud*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

Mänd, H. (1986). *Rohupäike*. Tallinn: Eesti Raamat.

Niit, E. (1983). *Suur suislepapuu*. Tallinn: Eesti Raamat.

Tungal, L. (2006). *Lätikeelne jäätis*. Tallinn: Tuum.

Tungal, L. (2009). *Kama üks ja kama kaks*. Tallinn: Menu.

Valik saadetud mõistatustest. (2013). Külastatud aadressil
<http://ilm.silmalk.ee/tulemused/4nadal.html>.

Küsimustik ekspertidele

Tere!

Olen Tartu Ülikooli koolieelse lasteasutuse õpetaja eriala 3. kursuse üliõpilane Maria Lindmäe. Oma bakalaureusetööd kirjutan teemal *Õpperada Sõrve sääres 5-7-aastastele lastele*.

Palun Teie eksperthinnangut minu poolt koostatud õpetajate tööjuhenditele ning vaatluspunktidele. Küsimustik on anonüümne ning Teie poolt esitatud andmeid kasutatakse vaid eelmainitud bakalaureusetöös üldistatud kujul.

Maria Lindmäe

Kontaktandmed olid õpetajatele teada.

1. Teie tööstaaž õpetajana

.....

2. Millises vanuses lastega olete töötanud? Märkige õigetesse lahtritesse X.

☐ 2-3aastastega ☐ 3-4aastastega ☐ 4-5aastastega ☐ 5-6aastastega ☐ 6-7aastastega

3. Erialane haridus (märkige õigesse kasti X):

☐ kõrgharidus ☐ lõpetamata kõrgharidus ☐ kesk-eriharidus ☐ keskharidus

4. Palun tutvuge minu poolt koostatud õpperajaga ning andke järgnevatele väidetele omapoolne hinnang. Tehke kõige sobivamasse lahtrisse rist (X).

Väited	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti
Õpperajale pandud vaatluspunktide pealkirjad muudavad õppetegevuse huvitavamaks.					
Õpperada võimaldab õppetegevusi huvitavamaks ja mitmekesisemaks muuta.					
Tegevused õpperaja vaatluspunktides arendavad lapsel erinevaid osaoskuseid.					

Õpperaja vaatluspunktide tegevused on integreeritud.					
Õpperada on lastele turvaline.					

5. Palun hinnake minu poolt koostatud õpetajate tööjuhendeid. Tehke kõige sobivamasse lahtrisse rist (X).

Väide	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti
Õpetajate tööjuhendites välja toodud vaatluspunktide tegevused on kooskõlas „Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga“ (2008).					
Õpetajate tööjuhendid on arusaadavad.					
Õpetajate tööjuhendid aitavad õpetajat tegevuste planeerimisel.					
Õpetajate tööjuhendites välja toodud vaatluspunktide tegevused on mitmekesised.					
Õpetajate tööjuhendites välja toodud vaatluspunktide tegevused on mängulised.					
Õpetajate tööjuhendites välja toodud vaatluspunktide tegevused on mängulised.					
Õpetajate tööjuhendites püstitatud eesmärgid on lapsest lähtuvad.					
Õpetajate tööjuhendid pakuvad võimalusi teemakohase kirjanduse leidmiseks.					
Õpetajate tööjuhendid on vajalikud.					

6. Tõmmake ring ümber vaatluspunktidele, kus tegevused on sisult arusaadavad ning kirjutage, mida tooksite esile. Kui midagi jäi arusaamatuks, siis kirjutage mida ja kuidas muudaksite (juhend õpetajale, võimalikud tegevused, luuletused, mõistatused, mängud, töölehed).

Vaatluspunkt	Mida tooksite esile?	Mida ja kuidas muudaksite?
Vahu ja Adru tervitavad		
Vahu ja Adru kõrge majakas		
Võlumaa uhkus		
Vahu ja Adru suured sõbrad		
Vahu ja Adru isemoodi kunst		
Saladuslikud pakud		
Võlumaa ilmavaatlus		

Täna, et leidsite aega õpperajaga tutvumiseks ja küsimustele vastamiseks!

Maria Lindmäe

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Maria Lindmäe

(sünnikuupäev: 15.10.1992)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
Õpperada Sõrve sääres 5-7-aastastele lastele,

mille juhendaja on Marianne Olbrei,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 18.05.15